Масса а мехкий пролетареш, вIашагIкхета!

СЕРДАЛО

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-ГIАЛГIАЙ ОБКОМА, НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХХЕХЬАРЧА СОВЕТЕИ МИНИСТРИЙ СОВЕТЕИ ОРГАН

«СВЕТ» Орган Чечено-Ингушского обкома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров ЧИАССР

Газет арадувл 1923 шера денз ★ ШИНАРА, 2 АВГУСТ, 1988 ШУ. ★ № 92 (7595). ★ Мах 3 кеп.

Яхъа дневник

ЛаьрхIар кхоачашду

Доккхий социалистически декхараш тIаийцад «Промавтоматика» НПО Грозненски опытни завода болхлоша укх шера план хаьал хьалха кхоачашъяра. Цар бизза пайда ийбу шоай кхоачамехи таронехи. Цудухьа дерригача технико-экономически хьокхамий ворхI бетта план хаьал хьалха кхоачашйир заводо. Пачхахьалкхен планал совгIа предприяте болхлоша арахийцай 185 эзар сома маьха товарни продукци. хIаьта заданел совгIа маьхалъяьккхай 195 эзар сом мах бола тайп-тайпара продукци. Шоай потребителашта продукци лоаттаяра ворхI бетта договорни декхараш а толамца кхоачашдаьд цар.

ЙоагIачул дукхагIа продукци маьхалъяьккхарах, цунга дIабода мах лохбарах, бедал, электроэнерги, металл, кхыйола материалаш кхоярах планагIа лаьрхIачул совгIа укх шера баь пайла 32 эзар сома маьха ба. Къахьегама овсарле лакхьяра укх шера тIаийца хиннa декхараш хIанзлехьа кхоачашдаьд цо. Духхьал из лакхъяра чотагIа я заданел совтIа ара мел хийца товарни продукци.

Къаьстта дика къа а хьегаш а хадданза социалистически яхье хьалха латташ а я опытни кулгалхо Дубровин керте латтача цеха коллектив.

Деша дай бац

ШийтталагIча пятилетка кхоалагIча шера план хаьал хьалха кхоачашъяра доккхий декхараш тIаийцадар А. Шерипова цIерагIча Грозненски мехкдаьтта чакхдоахача завода технологаша. Чакхбоалаш латт ворхI бутт. Долче, мишта кхоачашду цар шоаш тIаийца декхараш? Ер шу доладелча денз завода коллективо баьча балхага хьежача къаьгта гуш да тIаийца декхараш меттел, пачхахьалкхен план а цо кхоачаш ца еш хилар. Шийй потребителашта поставкаш яра договорни декхараш кхоачаш а ца деш, хIанзлехьа шийй смежникашка цо дIа ца кхоачаш йисай пхи миллион совгIча сома маьха продукци. Арахецача продукцега дIабода мах оттабаьча боарамал 1,9 процент дукхагIа ба. Цудухьа укх шера ерригача заводе арахийцача продукцега доагIачул дукхагIа дIадахийтад цхьа миллиони 255 эзари сом. Кхом белгеи хьурмат делгеи эсала вIаштIехьдаккхабеш, пачхахьалкхен рах даь зе 384 сом да.

Къаьстта во болх а плани тIэийца декхараши кхоачаш ца деш дукха установкаш, цехаш я укхаза. Царна юкъе а къаьстта во болх а беш, пачхахьалкхен декхараш дукха тIадусачарех я Соловьев Геннадий Леонидович керте латтача машиндаьтта деча производстваи Лоза Борис Николаевича кулгалдеча коача парафин хьадеча производстваи коллективаш.

ХЬУВКЪАМ-88

ЯЛАТ—ДОВРГДОАЦАШ

Ерригa таронаш оарцагIъяьха мукх чуэца арабаьннаб «40 лет Октября» яхача совхоза къахьегамхой. Из культура 900 гектара тIа дIайиййнай укхаза. Таханарча денга 500 гектар мукх чуэца вIаштIехьдаьннад.

Укх шера массане лерхIар цаI да — хаоттамо Iодужадаь ялат ма хулла цIенагIа чуэцар. Цу гIулакха тIаберзабаьб шоай болх коммунисташ керте латташ вIашагIъехкача тIахьожама группа, тайп-тайпарча посташа. Юстара латтац цу балха агитбригада коллектив а. СалоIача миноташка каст-кастта го йиш я уж комбайнерий самукъадоаккхаш. ХIаьта а кхай тIара керттера турпалаш уж бац. Комбайнераш ба.

Ялат чуэца доладалехьа кхай тIа баьхкар уж берригаш а, малагIча хьисапе мукх чуийцача бакъахьа да къоастаде. Хьалха баь соцам бар стеблеподъемникаш ехка мукх хьакха аьнна. Бакъда, цу методо ше бакъйинзар. Массане дувцачогIа, хайра пайда балац цох. Болх юкъагIбисар мара хIама дац цо хьалур. Цунах дог а дилла, комбайнераша шоаш рационализаци йир. Керттера цун маIан да мотовило хьалхашкахьа а яьккха Iохецар. Из бахьан долаш цилиндр а лотор даь, Iолохъе йийзар. ХIанз укхазарча кхашка хьежача гуш да цу эргалоно шийга даьха дог доа ца даьлга. Районерча кхыча боахамашкачул цIенагIа да уж, ялат Iодежа улле а.

Укх шера совхозо шийй низаца чакхдоах ялат чуэцара балхаш. ДIадахача шера кхыча боахамий техника балха юкъеозарах 670 эзар сом дIадахар.

Ткъаь йиъ агрегат я мукх чуэцаш. Кхай тIа хьалхле лелаеш ба комбайнераш Кантышев Iийса, Дзауров Осман, Теркакиев Ахьмад. Шоай декхараш тIеххоачашду цар.

Еха агрегат сиха тоаю слесара Гелисханов Хьусена, наладчика Манкиев Мухьмада.

Хургдолча ялата уйла еш а ба укхаза. Мукхах мукъадаьнна кхаш оахаш а горохаца эбаь кен дIабувш а латт совхозе.

М. МИКАИЛОВ.

АЧХОЙ-МАРТАНОВСКИ РАЙОНЕРА ХОАМАШ

УЙЛА ХУВЦАЕННАЙ

Самашкинцаш укх шера 12 эзар тонн силос, 1500 тонн сенаж, 930 тонн йол, 150 тонн баьца хьоар Iалашде дезаш ба. Фу даьд из декхар кхоачашдара?

Хьалхарча даькъе, ханнахьа кийчъяь дIаоттайир техника, доакъар Iалашдеча дIахьожабир йоккха опыт йола механизатораш, водителаш. Пхи звено вIашагIъеллар, царех йиъ — дезалий.

— Дезала подрядагIа болх бераш бухсоццаш хьахулар алсамдаккхара тIакхувш ба, — яхаш дувц совхоза керттерча агронома С. Насырова. — Иштта къахьегаш я А. Исаева дезала звено. Цо доалду 101 гектар хулача доакъара культураш дIайиййнача кхайна. ХIара гектара тIара 150 центнер йол яккха дош деннад звенос. Из де цун низ кхоачаргхиларах шеко йолаш вац со.

Звенон кулгалхо А. Исаев ше дукхача шерашка совхозе болх баь ва. ХIанз доакъар кийчдеш ва из.

—Бакъдар ала ма дезий,— йоах цо, — юххьанца тешацар со дезала подрядах, цох пайда баргхиларах. ХIанз са уйла хувцаеннай. Эггара кIезигагIдале 10 эзар сом ахча эцаргда аз са дезалеи укх аьхкий.

Кхы а ба «Самашкинский» совхозе «уйла хувцаеннараш». Уж ба М. Азимов, Ш. Сайдулаев, Э. Исанаев, С.-А. Цалдаев, кхыбараш. Норма 5,4 гектар йолаш, хIара дийнахьа 8 гектар люцерна хьокх цар.

НИЗ КХОАЧАРГБА

Ачхой-Мартановски района «Овощевод» яхача совхоза доакъар Iалашдераш хьинаре нах хилара тешал деш да укх атта доацача ахкан беташка цар даьха толамаш. АргIаш а даь дIаоттаяьй цар 90 тонн люцерна йол, кIоагашка еллай 500 тонн силоси 75 тонн сенажи. Даьча лобораторни хьокхамаша хьахьекхад кийчдаь дерригa доакъар цхьоалагIчеи шолагIчеи классагIа долга.

Доакъар Iалашдеча болх беш я Шахбиев Ризван керте латта звено. Цунна чубоагIа Р. Хайдаев, А. Шумский, С. Магомадов, Л. Микаилов, С. Муртазалиев, тракторист Ш. Гицаев.

ХЬОАР ДОАККХАРИЙ ТОЛАМАШ

КIоаргга теркам тIабахийта еш тха мельзавода болхлоша КПСС ЦК июльски Пленума материалаш. Къаьстта боккха лоархIам болаш я уж — парте XIX Еррисоюзни конференце хьакхайкабаь перестройка никъ практически гIулакхаща дIахобахьара.

Тхона а дукха идеяш корайоагIа цар тIара тхоай предприяте гIулакхаш перестройкаца дикагIа дувзадергдолаш. Во яц тха хIанзара экономически лард а. Дерригача технико-экономически хьокхамий хьалхарча ах шера планаш кхоачашъяьй. ХьажкIий ишк 4714 тонн арахийцай планагIа 4600 тонн йоагIача, хIаьта тайп-тайпарча сортий хьоар — 28968 тонн (100,2 процент).

Къаьстта хьинаре творчески къахьег хьоар доаккхача цеха коллективо (цеха начальник М. Плиев). Ца хаддаш 3 сменагIа болх бу цу цеха хьаьрхоша. Иштта айенна я сменашта юкъера социалистически яхь а. Цу цехе йоккха опыт йола нах дукха ба. Царех ба сменни мастераш З. Боров, А. Галаев, хьоарах диза галеш дIатегаш йола Л. Тутаева, хьоар ловса оператор М. Яндиева, кхыбараш.

Яр 26-гIа шу да цу чу Имагожев Керам къахьегаш вола а. ЦаI специальность яц цу цехе цо ца Iомаеш, цо болх ца беш. ЧIоагIа хала а бехктокхаме а я цун хIанзара пост а: кийча продукци дIа-хьа ухийта оператор ва из. Дукха да укхаза цунах тийша. ХIаьта а цхьа гIалат ца деш дика, нийса, цIена чакхбоаккх цо из чоалхане болх.

М. ОЗДОЕВ,
Назранерча мельзавода парторганизаце секретарь.

Халкъа эша товараш арахецача предприятешта юкъе яьржача яхье республике хьалха а латташ, ше тIаийца социалистически декхараш толамца кхоачащдерех я Грозненски экспериментально-мебельни фабрика коллектив. Бахача наха бытовой гIулакхаш дара пачхахьалкхен план кхоачаш ца еш цхьа бутт дIабахийтабац цо укх шера Цудухьа ер шу доладелча денз планагIа лаьрхIачул совгIа 12500 сома маьха бытовой гIулакхаш даьд фабрика болхлоша бахача наха. Ханал хьалха кхоачашъяьй цар ворхI бетта задани а.

Уж толамаш доахача доккха дакъа а лоацаш, хIанзлехьа шийтталагIча пятилетка кхаь шера задани кхоачашъяь итташ болхлой ба фабрике. Царех цаI я фанеровщица, коммунистически къахьегама ударник Кодзоева Аюба Циэш. Цхьаккха смена дIаяхийтац цо шийй норма 125 процентал чухьнахьа кхоачашъяь.

Иштта хьинаре къа а хьегаш шийй декхараш даим цIена кхоачашдеш я фанеровщица Ильясова Лариса Салаудиновна а. Овсаре къахьегарал совгIа цо хьаеш йола продукци дикеи тIехдикеи хул. Цудухьа, цкъа дIаелча, юха ца ерзаеш дIайохийт цо хьаеш мел йола продукци. Фабрике моллагIа бехктокхаме заказ кхаьчача, из дIалу Лариса Салаудиновнага. Фабрика кулгалхой шек хилац цхьаккха тайпа даккха гIалат а доацаш, йиллача хана цо из йистедоаккхаргхиларах. Шийй балхах иштта тIехдика кхетача Ларисас цхьа шу дIадахийтац шийй опыти дикагIйола балха методаши дог раьза долаш дIа а йовзийташ, цаIшиъ къона говзанча ца кийчвеш. Цудухьа предприятерча кагирхой хьехамчех дикагIчарех цаI лоархIаш я из.

СУРТАШ ТIА: фанеровщицаш Ц. Кодзоева: Л. Ильясова.

И. ПЛИЕВА сурташ.

ТХА АВТОРАШКЕИ ГАЗЕТ ДЕШАРАШКЕИ

ХIанзарча перестройка хана шуца дагадаьлча бакъахьа хеташ ду оаха ер кхайкарал. Дукха ха йоаццаш чакхъяьннай XIX Еррисоюзни партийни конференци. Цига дийцар вай массане дегашка латт. Перестройка кIоаргъеча хана кердадар каралаца дезаш я пресса. ДIахо йодача хана а дукхагIа кепаетта лаьрхIад оаха газет дешарий письмош, перестройка опыта адресах, къахьегача нахах йола, уж мишта бах, хувцамаш дара новкъадар фуд хьахьокхаш йола материалаш.

Цунца цхьана оаха дех шугара оаш тхона хьалхадаккхар: мишта хилча бакъахьа хетар шоана газет конференци хинначул тIехьагIа, малагIа проблемаш майрагIа ювца еза цо, общественноста дIайовзийта еза?

Оаха дича бакъахьа хетар тIадолаш письмош ахийта тхога!

ГЛАСНОСТИ ПРАВОПОРЯДОКИ

Собранеш, митингаш, уличнн шествеш, демонстрацеш вIаштIехьяхарен чакхъяхарен порядках СССР Лакхехьарча Совета Президиума Указ тIаэцарца дувзаденна СССР юстице министра Б. В. Кравцова ТАСС корреспондента даьча хаттарашта жоп делар.

Хаттар: Духхьал хIанз из указ тIаэцар сенца дувзаденна да?

Жоп: Ма дарра аьлча, перестройка хьалхадаьккхад, цхьадола керда законаш тIаэцалга. Вай общества вахара ерригача оагIонашта демократизаци яро, гласность шеръяро кердача хьале гражданий общественни хьинар дегIаахаро практико хьахьокхаш ма хиллара, гражданашта селлара лоархIаме йола бокъонаш кхы тIа юридически дIанийсъе езача кхоачадаьд гIулакх. Моттигерча Советий исполкомаша собранеш, митингаш, уличнн шествеш, демонстрацеш, иштта кхыйола дукхача наха дакъа лоаца мероприятеш вIаштIехьа яхарен чакхъяхарен порядках йола «хьокхаме положеней», «ханна йолча бокъоний» хьисапе тайп-тайпара нормативни акташ тIанийцаяр. Цхьабакъда, цу акташка дика дIанийсъяь регламентаци яцар, порядок толхаярах бола бехктокхам къоастабаьбацар.

Теркам тIаоза безам ба са цхьан хIамана. Вай геттара дукха, цу даькъе пресса а дувцар демократе хьалашка даха Iомале деза яхаш. Юха а юха а хьалхайоах вай: законагIа дийхка доацар, де бокъо я, яха формула. Цхьабакъда, цу тIа аз цхьаькха цхьа хIама тIатохаргдар: вай правови пачхахьалкхен демократе хьалашка даха Iомалуш да. Дувца дезий-те правови сакхетам — моллагIча демократически инициативай хила деза хьал хилар.

Хаттар: Указа кийчо еча хана доазол дехьара опыт Iомаяь ярий-те?

Жоп: Ховш ма хиллара, вай опыт яц. ЧIоагIагIа аргда аз: «порядка низаш», иштта аргда вай цох, дукхача наха хьалхашка де хIама доацаш дус. Вайга лаьрхIа, оснащени а яц, цу тайпарча ситуацешка де дезачун опыт а яц. Из дукхагIа МВД прерогативашта доагIаш да. Укхаза духхьал оснащени нийша Iац. ЙоагIаш йола правови нормаш а эш.

Укх тIеххьарча шерашка общественни порядок групповн телхаеш, антиобщественни гIулакхаш гойташ моттигаш хиннай. 1986 — 1988 шш. Москве, Ленинграде, Свердловске, иштта кхыча городашка 250 совгIа санкционированни йоацаш дукхача наха дакъа лоаца митингаш, шествеш, демонстрацеш хиннай. Шоана ховш ма хиллара, цига националистически, экстремистски гIулакхаш а гучадувлийтад...

Дукхача наха дакъа а лоацаш, порядкаш телхаелгеи кхыдола кхераме групповн антиобщественни гIулакхаш гойталга юхатохаран дIадаккхара чурча гIулакхий органаша баьча балхо хьахьокх долаш долча законодательство милицеи чурча эскарийн личнн составо баха нах тешшаме лорабелга Iалаш ца делга. 1986 — 1988 шш. бокъонашта духьаларча гIулакхашта никъ бехкаш 6 саг вийра, хIаьта лозавир эзар совгIа чурча гIулакхий органий сотрудники, эскаре гIулакх дери.

Капиталистически мехкашка собранех, демонстрацех йола конституционни положенеш кхоачашъяра дола принципиальни дешаш къаман юкъарча законащца дIанийсду. Цига дукхагIйолча хана, конституционни паргIатонаш безам болчча тайпара кIал тIа яха, царна ко догIа йиш йола формулировкаш я. Вешта аьлча, цу мехкашка дукха практически дешаш полицейски органашка къоастадара дIалу. Масала, Англе полице начальник моллагIйола публични шествеш кхаь беттага кхаччалца чакх ца яхийта бокъо йолаш ва. Франце манифестаци чакх ца йоккхийташ йита йиш я, нагахьа санна, полицена хетачох из общественни порядок толхае тарлуш яле. Укхаза шерра пайда нийбу, «бокъо телхаераш» превентивно лувцалгах, хIаьта иштта судага гIолла доацаш полице а цIенхаштта таIазар де йиш хиларах.

Хаттар: Малхбузехьа мишта нийсъю митингаш, собранеши демонстрацеши чакхъяхара йола бокъо?

Жоп: ФРГ законагIа «хIаране бокъо я публични собранеши шествеши вIаштIехьъяхеи уж санна йолча мероприятешка дакъа лацеи».

Из бокъо йолаш бац: законагIа из бокъо дIаяьккха бола нах, конституцена духьала я, аьнна дIакхайкаьяьча парте де лерхIараштагIо деш бола нах; конституцена духьала йола партеш хилийта могаяь йоаца объединенеш. Собране е шестве доакъошхошта законо бокъо лац шоаща герз е наха чов яра е материальни зе дара накъаяргйола предметаш шоащца хилийта.

Иолаенна собранеши шествеши юхасоцаергьа общественни порядкана юкъарчал доаццаш кхерам болаш хуле; нагахьа санна собранех е шествех лаьца шийй ханнахьа компетентни органашка хоам баь хиннабеце; нагахьа санна собрани е шества чакхъяккхарах баьча хоама тIа хиннaчул е компетентни органаша белгалдаьча хьалел лоарзагIдаьнна хIама хилча.

Закона предписанеш телхаярах уголовни административни санкцеш белгалъяьй.

Франце манифестацеш чакхъяхара порядок белгалъяьй декретагIа-законагIа. Манифестаце санна кхетаю шествеш, нортежаш а общественни наькъашка моллагIа нах вIашагIкхетар а. Iаьдалга хоам баьчул тIехьагIа мара манифестаци чакхъяккха бокъо яц. Манифестаци ярах йола заявлени мэре дIачулу манифестаци хилалехьа 15 ди хьалхеи 3 денел тIехьеи йоацача хана. Заявлене тIа белгалъю манифестаце организаторий тайпан цIераши баха моттиги. Заявленеш тIа кулгаш язду гражданскии политически бокъонаш а йолаш, шоаш бахача моттигашкара манифестаци чакхйоаккхача моттигерча департаменте деча хоржамашка дакъа лоацаш болча кхаьннел кIезигагIа боацача организатораша. Заявлене тIа иштта белгалду манифестаци сендухьа еш я, цун доакъошхой гулалуш дола дии сахьати, лаьрхIа маршрут. Манифестаци чакх ца йоаккхийташ йита тарлу полицейски Iаьдалашта хетачогIа цо общественни порядок толхае мегаш хуле.

Набахта чубахка 15 денгара 6 беттага кхаччалца хаи 60-негара 20000 франкага кхаччалца гIоди тох нийса е дизза доаца хоамаш тIадола заявленеш дIачуенна, манифестаци чакхъяккхара хьакъехьарча условех орган тувлаяь болча наха, хIаьта иштта заявлени дIачуялалалехьа е из чакхъяккха бокъо ца луш йитачул тIехьагIа, из дIаяхьара тIахьехаш волча моллагIча сага. Из саннадола таIазар ду хоам банза е соцаяь йола манифестаци вIаштIехьйоаккхача дакъа лаьцача наха.

Великобритане гражданий бокъо я публични собранешка, манифестацешка, шествешка, демонстрацешка, дакъалаца, нагахь санна цар наьха доалахьарчун доазув хоададергдеце, общественни порядок телхаергъеце, уличнн движенена новкъарлергъеце, общественни порядках дола законодательство телхадергдеце. Собранеш яра, улицашка гIолла лелара, демонстраци яра организатораш декхарийла ба, ялх денал кIезигагIа йоацача хана хьалхагIе а полицейски участке дIахайта. ХьалхагIе а хоам ца беш собранеш, манифестацеш, шествеш, демонстрацеш вIаштIехьъяха а цунах йола сведенеш толхаяь а нах 3 бетта набахта бохк е 500 фунт стерлинг гIод тох.

Общественни порядках долча 1986 шерарча законо полице начальника бокъо лу собранеех, шествеех е демонстрацеех цIенхаштта беспорядкаш яра бахьан хургдакх, аьнна, кIал кIийле а йолаш бехказло хуле, собрани яра моттиг къоастае а, собране дакъалоацаш эггара а тIех хила тарлуча наьха дукхала, из яра эшача ханна доазув оттаде; процесси дIагIоргйола маршрут белгалъе, хIаьта иштта белгалъяьча моттигашка гIолла демонстраци дIа ца йохийташ соцае. Закон толхадаь нах 3 бетта набахта бохка, 500 фунт стерлинг гIод тоха е цу шиннех цхьа наказани е тарлу. ЗаконагIа доацаш собранешка, шествешка, манифестацешка дакъалоацаш хинна нах ордер а йоацаш констебела хьалувца а 200 фунт стерлингага кхоачаш гIод тоха а бокъо я.

Хаттар: Мишта яр Указа кийчо яра процедура?

Жоп: Цхьаццайолча моттигашка, къаьстта аьлча Москве а Ленинграде а йолаш яр, массане а критика еш хинна, «хана йола правилаш». Январе вIашагIъеллаяр болхлой группа. Цунна юкъебахар Союза а РСФСР а Лакхехьарча Советий Президиумий, прокуратура, КГБ, МВД, тха Министерства викалаш, ВЦСПС-ера, ВЛКСМ ЦК-ра новкъостий, ховш ма хиллара, Iилманхой а. СССР юстице Министерства Советски законодательства институто Iомаяьяр доазол дехьара, аз шоана духтIавоаккхаш йийца, практика. Хетаргахьа, из пайдане хургда, вай дешарашта а. Дукха хIамаш хьалхадаьхар социалистически мехкий практико, хIанз цунах дувца моттиг тоъац-кх. Шоана гучча кепара, кабинеташка хьахиннадац ер Указ. Цул совгIа, хан фактор а чотера дIаяккха йиш яц. Вай шуца йийцар вайна дага а доацаш хинна драматически собыеш. Демократе процессаш геттара сувсаш дегIаух, шоаща негативни хIамаш а хулаш. Законодатель хьежаш Iе йиш йолаш дацар гIулакх.

Хаттар: МалагIа бехктокхам тIабуж республикански советски законодательствагIа собранеш, митингаш, улицашкара шествеш, демонстрацеш яра бокъонаш толхаярах?

Жоп: Союзни республикашка шоай нормативни акташ тIаэцаргья, царна юкъе хургья къаьст-къаьста белгалъяь регламентацеш. Аз шоана дувцаргда Российски Федераце Лакхехьарча Совета президиумо 29 июле цу хьакъехьа тIаийцача Указах.

Цу УказагIа, хIаьта иштта общественни порядок Iалашъяра а, гражданий бокъонаши хьашташи лорадара а мероприятеш чакхйоахача хана хила дезаш оттадаьд, собранеш, митингаш, уличнн шествеш, демонстрацеш елга вIаштIехьдаккхар а уж яра а порядок толхаяьрашта цкъарчоа дIахайташ кхо бIаь сомага кхоачаш гIод тоха. Нагахь санна хIама лертIардаьнна, эттача гIулакхага а хьежа, нарушитела личность а техка, из тоъамбоацаш нийслой, чувалла пхийтта денга - бийсанга кхаччалца административни ха тох.

Уж гIулакхаш, административни взыскани яь шу даладехьа, шозлагIа а карагIдоале, собранеш, митингаш, уличнн шествеш, демонстрацеш вIаштIехьъяьхараштa эзар сомага кхоачаш гIод тоха е цхьан беттагара шин беттага кхаччалца 20 процент алапи кIал а хьежадеш кхетамбалара хьисапе болх байтаргба, е пхийтта денга кхаччалца чувалла административни ха тохаргья.

Собранеш, митингаш, уличнн шествеш, демонстрацеш вIаштIехьъяхаран чакхъяхаран оттаяь порядок толхаярах собране митинга, уличнн шестве, е демонстраце организатора административни взыскани яьчул тIехьагIа, цу тайпара гIулакхаш чакхдахарах уголовни бехктокхаме оз ялх беттага кхаччалца чувалла везаш, е цхьан шерага кхаччалца исправительни балхаш де дезаш, е шин эзар сомага кхаччалца гIод такха дезаш.

Указа тIа белгалъяьккхай зуламхо лацарах йола порядок мишттай, бокъонаш толхаярах дола административни протокол мишта оттаде деза, цу тайпарча дешашка халкъа судахо мишта хьажа веза. Иштта оттадаьд административни взыскани ярах соцам беш судахочун, нагахьа санна, зуламхо цу моттигера веце цигара из сихах араваккха бокъо йолга. Судахочо оттаяь предписани кхоачашъярца ювзаенна расходаш законо оттаяьча порядке юха меттаоттайит.

Указаца де доагIаш дола хувцамаши тIатохараши административни бокъонаш телхаярах долча РСФСР кодекса тIа, РСФСР уголовни кодекса тIа дIатIахьу. Вахаро, ховш ма хиллара, шийй коррективаш юкъехьоргъя законодательни акте... Цхьабакъда, хIанз керттердар латт демократически хьисап, наьха хьинари шоай лоIаме хилари дегIакхувлара чIоагIдара духьа оттаяь юридически нормаш кхоачашъярах. Моттигерча Iаьдалех тийша а дукха да. Халкъа депутатий Советаша шоашта могар де деза керда закон кхоачашдара.

Радикальни экономически реформа хьалхара итогаш

ГIУЛАКХ МАССАНЕХ ТИЙША ДА

Атта декхараш дац перестройко юрта боахама къахьегамхошта хьалхашка увтадераш. Кердача экономически реформа рычагий новкъосталца лоаццача хана тоаде деза цар шоай хьал. Из мара кхы никъ бац. КПСС XIX Еррисоюзни конференце дукха дийцар цох лаьца. Йизза хозрасчет, самофинансировани, самоокупаемость, коллективни, бригадни, дезала, арендни подрядаш кооперацн — царца бувзабенна, царца «садоахаш» хила беза кхашкара, фермашкара болхлой.

Цу гIулакхах дика кхеташ а цу наькъ тIара дала тхоай йиш йоацалга ховш да тхо — района хьайбаш леладераш. Массанахьа а цхьатарра ка ца йоале а, тхоай хьалашка, таронашка хьежжа, керда экономически формаш тхоай балха сихагIа юкъейоалае а, цар дика тIехьале нахага дIайовзийта а гIерт тхо. Детта доахан, дулха кхоаба хьайбаш, кагий Iаьсий, дукхагIча даькъе, подрядагIа Iунал деш да. Дика дIахьу из гIулакх «Назрановский», «Экажевский» совхозий фермашка.

Ер шу доладелчахьа самофинансированеи самоокупаемостеи хьисапе болх беш ба района хьайбай боахам. Ах шу дизад. Фуд оаха хьадаьр, эргадаьккхар, хувцаденнар? Цу дешах, дукха деце а, ала хIама да са. Укх шера оахош экономически кердача хьисапе из болх дIаболабаьча хана, айса «Сердало» тIа язъяьча статья тIа а аьлар аз, хIанз а ях: цу эргалонаш тIа юкъе эггара сона сайна дикагIа хетар — наьха хувцаенна уйлаш, оамалаш я. Экономически хувцамашка хьежжа эргаювлаш йоагIа уж. Кхетадаьд наха — шоаш хьадеча хIаман шоаш дукхагIа дай хулаш латталга. Цунца дувзаденна да цар хьамел дер а. Хьалха мо «Iаьдал-м къийлургдацар», яхаш хьадича а ца дича а сагота а воацаш, алапеш дIа а ийдеш дер-дайна лелаш саг нийслац хIанз хьайбаш леладерашта юкъе. ХIаравар балха юкъе дукхагIа дакъа лаца, шийна дукхагIа алапи даккха, шийй новкъосташта хьалхашка бехке ца хила гIерт. Цу гIулакхо къахьегама дисциплина чIоагIъю.

Кердача хьисапе болх бе долалуча хана тхона ца хийттача тайпара дика да хьокхамаш а. Хьожаргда вай ялх бетта цифрашка. 1185 тонн дулх дIаденнад района фермаша цу юкъа. Из да планал 265 тонн дукхагIа. Иштта йоагIачул совгIа дIаеннай шура а — 3963 тонн (ялх бетта план — 3820). ХIаьта укх шера дара санна дика а дукха а цIаккха а хиннадац тха. ПланагIа 390 центнер йоагIача 408 центнер дIаелар оаха из.

Ала деза, продукцега дIабода мах чухьнахьа баккхара дукха хIама вIаштIехьдаьннадац тха хIанзарчоа. ХIаьта пайда луш йола моттигаш дукхагIа гучаювла йолаеннай укх тIеххьарча хана.

Оаха фермашка Iа мишта чакхдаьккхар хайча а бакъахьа хет сона газет дешарашта. Атта юкъ яц из. Цу тIа лоаца а яц (1 октябре дIайолаелча 1 июле мара чакхъялац из — биззача 9 бетта). Из юкъ цул хьалха дIадача Iанца нийсийча 122 килограмм дукхагIа йолаш шура яьккхар тха фермашка хIара кхоабача Iаттагара. Цу гIулакхо тхога таро хилийтар укх Iан замалахь 5820 тонн шура дIаяла (планагIа яла йогIар — 5500 тонн), хIаьта дулх — 1718 тонн (план — 1370 тонн).

Дика чакхдаьккхар Iа «Назрановский», «Экажевский», «Маяк» яхача совхозаша.

Укх пятилетка юкъ екъалу ха я яр. Миштаб цу юкъа оаха хьабена никъ? Анализ яьй оаха цун итогий а. Пачхахьалкхенна дIаденнад (цу шин шера ах шера) 5431 тонн дулх, вешта аьлча, 1165 тонн планал дукхагIа. Шура а планал дуккха дукхагIа дIаеннай — 19649 тонн (план — 19070 тонн), тха — 1711 центнер (план— 1350 центнер).

Иштта да производстве хила йолаеннача перестройках тхона даьнна хьалхара беркат, хьалхара итогаш.

Бакъда, аз лакхехьа аьнначa тайпара, производственни темпаш лакхъеннаяр, хьайбай продуктивность IотIакхийттаяр аьнна сатеде йиш йолаш дац тхо. ДIахо йодача хана де дезар саготагIа да. Царех эггара бехктокхамегIдар — хьайбашка диза а долаш Iа даккхийтара эшаш бола кхоачам Iалашбар да. ХьагучогIа, из декхар а кхоачашдулургда тхога. Уж таронаш йолаш я.

Б. ГАЗДИЕВ,
Назрановски района агропрома керттера зоотехник.

ПАРТОРГАНИЗАЦЕШКА—ОТЧЕТАШИ ХОРЖАМАШИ

ДОАГГIАШ ДОЛА КЪАМАЬЛ

Парте эггара лохехьара, а лоархIаме а ячейка я партийни группа. ХIаьта цунна керте латтар, мугIарера коммунисташ вахаре хьинаре позици йолаш, хьалхашка латта декхараш дика кхетадеш а дизза кхочашдеш а хиларга хьежжа хул партийни группа коллектива дерригача гIулакхашка еш йола влияни. Цу тайпара влияни йолаш укх деношка шоай отчетно-хоржама собрани яь художественни промыслай производственни объединене филиала «Дружба» яхача полемерно-галантерейни цеха партгруппа.

Партгрупорг Дадаев Мухьмад ший балхах дика кхеташ, шийгара а ший новкъосташкара а доагIар хьадехаш, хьалхашка латтача декхарех бола шоай бехктокхам бовзаш саг ва. Шоай балхах дог лазаш, производственни общественни декхараш дикагIча тайпара кхоачашде гIерташ ва партгруппана чувоагIа хIара коммунист а. Из иштта долга а цар хьалхаленца цеха коллективо дукхагIча даькъе боаггIача боараме болх белга а хьахьекхар докладчика, прениешка къамаьлаш даьраша.

Беррига коммунисташ хьаьдда йолча массазара партийни порученеш йолаш, балха лоархIамеча участкашка дIанийсбаь ба, парте боацарашта шоашкара дика гIулакхаш дIахьокхаш, шоай говзал даим лакхъеш, кердадар балха юкъекхухьаш ба. Атта хиннадац царна цу тIа кхача, хIана аьлча, Iалаьмате дукха къахьега дийзад, шоай керттера болх барал совгIа филиале хIанз долаш дола хьал вIаштIехьдаккхара. Ши шу хьалха дар из. ХIанз филиала цехаш йолча цхьан хана берий беш яр. ЛерттIа йоакхо ца яр бахьан долаш аварийни хьале кхаьчар берий беша здани, хIаьта цхьайолча моттигашкара пенаш, тховнаш чухаьрцадар. Дикка ха яькхар цо яьса латташ. Из хайра объединене кулгалхошта, партбюро а профкома а активисташта. Шерлуш йоагIача шоай производства низалаш дIатарде моттиг лехача цар лаьрхIар укхаза шоай филиал хьаелла. ЛаьрхIар - кхоачашдир. Остаточни мах дIа а бенна болхлой а тIехь хьа а ухаш тоайир из здани, цу чу дIаоттайир шоай оборудовани, арахеца йолайир наха чIоаггIа хоатташ йола продукци. Цхьан шера чакхбаькхар из беррига болх, хIаьта соахка июль бетта вIашагIъеллар керда, хIанз йолаш йола партийни группа. Цун хьалхаленца дIахо а шеръеш я производство.

Карарча шера хьалхарча ялх бетта план 110 процент кхоачашъяьй коллективо, планагIа йоагIачул тIех 700 эзар совгIча сома маьха продукци арахийцар. Дикка тIехкхоачашдаьд кхыдола технико - экономически хьокхамаш а.

Филиала болх дIаболабаьча хьалхарча деношка денз хIара бетта хадданза кердайоах коллективо ше кийчъеча продукце ассортимент, хIана аьлча, цхьан метте латташ оамал яц коллектива, даим а дIахьалхашкахьа ахар керттера лоархI цо, боахама дешаш къоастадара лаьрхIа теркам тIа а бохийташ. Цунца цхьана хадданза къестаду бедалцеи обордованецеи филиал Iалашъяра, цунца болх бе кадраш лахара а уж Iомаяра а дешаш. Деррига уж дешаш къестадеча аьттув балг тийша да филиалерча коммунистий авангардни лоархIамах.

Йоккха яц партгруппа. Ялх саг ва цунна чувоагIаш. ХIара коммунист ший декхараш цIена кхоачащдеш ва. ХIаьта а, дувцанза даргдац нийсденнача кхоачамбоацарех а. КарагIдийннараш лоархIаме дале а шоашта дуца денначох гуччахьа а бакъдар духхьал дIаоалаш а дийцар коммунисташа.

Ше шийна критика а еш, къонача коммуниста, цеха воккхагIволча мастера Куриев Мухьмада дог а лазаш дийцар филиале цхьаккха тайпара гойтара агитаци вIаштIехьяьккха ца хиларах. Къаьстта белгалдаькхар, филиале комсомольцаш бале а, уж цхьан организаце вIашагIтеха ца хиларах. Цунна бехказло леха цхьаккха бахьан дац, хIана аьлча, укхаза балха валехьа дуккхача шерашка ЦIагIа къахьегача комбината комсомольски организаце секретарь хиннав из. Цо из гIулакх ший теркаме ца эцар бахьан долаш арахсацаш яц «Комсомольски прожектор», листокаш-молнеш, яц яхьа экран, эсала влияни ю профсоюзни организацена.

Продукце дикала, материалий кхомбара, уж лораяра дешашта хетадаь дар закройни участка бригадира Амаков Хьусена даь къамаьл. Брак яра никъ бийхкаб филиале, хIама йовргйоацаш маршрутни система юкъейоалаяьй. Производственни дешашта нийсса теркам тIа а озаш ира критика йир цо объединене кулгалхой, парторга, профкома адресагIа. Наггахьа мара укхаза гуча ца бувла хьаьший ба уж, йоахар цо, цудухьа тха халонаш, оаха сатувсар. тха хьашташ дизза довзац царна, из хьал цхьаккха дича а дIахо хилийта нийш йолаш дац.

Собране къамаьл даьча кхыча коммунисташа оза ца луш, бакъдар духхьал дIаоалаш критика йир собране балха юкъе дакъа лоацаш хиннача объединене генеральни директора М. Гуцериевеи партбюро секретара А. Хатуевеи адресагIа. Партгрупоргалла массане а хьаллоацаш хержар Барзиев Бексолта.

Партийни собране балха юкъе дакъа а лаьцар къамаьл а дир КПСС Нохч-ГIалгIай обкома оргтдела заведующе заместителя В. Чекунова.

Р. АУШЕВ.

СУРТА ТIА: шоай керттерча собране къамаьл деш ба филиала коммунисташ.

Автора сурт.

Йоазонхочун трибуна

ЗАМАНЦА ГIА БАХА

Iалаьмате чоалхане а цунца цхьана бехктокхаме а зама я вай дахар. ХIана аьлча, общество массайолча тайпарча нувхех, бIехача гIулакхех IоцIен а еш, кердача лакхаленга кхоачашъяра парте каральацача наькъо гIозбаьхаб советски нах. Вай халкъо, империализмо каччкихьа тIемаш лайна ца Iеш, сталински культо хьакхеллача харцон Iалаьмате доккха Iазап а лайра. Цхьанна хIаманца оза а е диста а йиш йоацаш, селлар доккха дар цу шерашка Сталинеи Береи вIашагIдийхкача тиийшача белхаша, гунахьдоацача, толашагIа хиннача миллионаш болча вай халкъа къонгийи мехкарийи вахар хIалак а деш, ерригача обществана качдена зулами озийта халои-балеи...

ХIанз мара хайнадац халкъа бокъонца дола бакъдар. ХIанз мара хьадийлладац цу заман туржаI лайнараша шоай дегашта къийлараш. ХIанз мара ерзайоланнаяц миллионий синошта яь хинна даьра човнаш. ХIаьта, бIаьшеренашка дай баьхача мехках даьхача барччача халкъашта хинна човнаш? Тахан а тIехьа бехктокхамерча балхаш тIа багIача цхьабараша селлар синошта Iеткъаш хинна уж хIамаш дицдалийта гIерташ шоашта мел могар даьдале а, багенашта чIегаш дийттадале а, цIаккха а дIа ца тхьовсаш, диц ца луш «Сендухьа?» яхача доккхача хаттара жоп лехаш, уж даьхад хIаране дег чу, уйлашка. Къовларах, кхераварах, метта чIега тохарах шийна дIаяккха е цIи теха йоагае йиш йоацаш, низболаш хIама я уйла. Уж уйлаш даим яьхандаь адамашта уж йицъе ца могандаь, гунахь а доацаш шоаш мел лайнача харцонна, Iазапа цар жоп лехандаь, миччa хана денна а, цкъа из даланза даргдоацандаь, цу тайпарча хьалашка дIахо общество цIена а йолаш дегIая йиш йоацандаь ший халкъа а дерригача дуненна а бакъдар хьадийллад тахан Коммунистически парте. «Мел къахьа дале а, бакъдар тол» яхаш да халкъа кица. Бакъдари нийсхои я хиланза яргIйоацар.

Тахан а вайна юкъе нийслу обществана селлар доккха зулам даьннача заман кулгалхой хьаллувца эхь ца хетараш, гласноста лоархIам лохбе гIертараш. «Тахан иштта дале а, укхох-м кхоана фу хургда хацар» яхаш кхоанех бола тешам боабе гIертараш, демократена барргал тоха уйла яраш. ХIанз а нийслу Сталина сурташ машинашка лeладераш, «Хабар дIа-м дувцаргда, бакъда, Сталин къонах-м вар», яхараш. ХIаьта, бакъдар вай дувце, са сакхетамах Сталин цIаккха а хиннавац наха синошта гарга. Сона дагаягIац даьша из хеставаь моттиг. ХIаьта, Орджоникидзеи Кирови синошта мел гаргабар наха? «Iаьржакинез» оалар Орджоникидзех гIалгIаша. Тахан санна дагадоагIа из веннача хана. Пхьилекъонгий - Юрта р ч а, Шувна йистте лаьттача школе митинг хинна, цу митинге можамаш кIайеннача къоанoша бIаргех йовлакхаш хьийкха. Цу сийлахьча Ленина гаргагIа хиннача соратника валар а Сталинеи цун гIончашеи хьуладир цу хана бIарччача халкъах, дега приступ а хинна из веннав, аьнна.

Бакъда, парте XX съездо Iалаьмате боккха а вай халкъа вахара лоархIаме а гIа баьккхар общество нийсача новкъа яккхара. Цхьабакъда, дIадоладаь из дика гIулакх дизза дIачакхдаккханиз а е хьаькъал а тоъанзар цу хана. ХIаьта Брежнева лохбеш, — лохбеш лохбир общество бакъйолча демократе а гласноста а лерра гIа дIахо дегIаяра лоархIам.

Иштта хьалий шерашка мохк а общество а къийелар. Цунца цхьана, миллионераш хьа а хилийтар. Бакъда, хIанз уж дIатебаб, шоаш хоабалар кхераш, котамий бун чу даьнна цогал, санна. Баркал ала йиш йоацаш, цу йоккхача юкъа, шоаш беш хинна болх мелбалийтар паччахьалкхеи органаша а. МоллагIчо фуннагI леладаьдале а, эггара хьалха, цар декхар дар деррига бIаргаго а зуламхошта боаггIаш бола бехк бе а.

Со кхерац ер дешаш ала: Ленин дIаваьлча денз, тахханалца бокъонца обществах а дерригача халкъах а дог а лазаш. вай вахар ираззе хилийтара никъ хьалаьцабац хIанз мара. Ленина хьалхабаьккхача бесса вай никъ тахханалца хьабенабаларе, советски нахал дикагIа бахаш лаьттан тIа цхьаккха а халкъ хургдацар.

Къахьегама а, бакъдолчун а, къонахчала а зама я тахан парте дIайолаяьр. Укх замано тахан вайх хIаранегара дIадех, хIараваp шеший моттиге чIоагIа латтар. Эггара хьалха, гIулакхашта а уйлашта а цIена хилар да декхар. Сабаре, кхетам лакха болаш хила веза вайх хIараваp. Хадданза чIоагIде деза интернациональни доттагIал, лакхъе еза советски патриотизм, айде деза къахьегама хьинар. Дизза дола доал халкъага дIадала уйла йолаш да парте вай мехка хьакхелла дегIадоагIаш латта хьалаш. Даннеда а дац тIехьашкахьа юхадерзалга. Цхьабакъда, харц да перестройкеи, гласности, деррига доал халкъага дIадалари массанена деза, аьлча. Дуккхачар, къаьстта цхьаболча кулгалхоша тIаэцац бакъдар духхьал дIаалга. Иштта мара царна эшац кооперативаш а е дезалий подряд а. Кооперацеша бе боаггIача бесса шоай болх бича царгара дIаккхача хIама дац. ХIаьта дезалий подрядо а тамаш я къамаргхьаьнйолийте. «Аз дIаеннайий паччахьалкхенна кIи пунт, литр шурий — Iодиллал тхона доагIар дизза, аргда цар а. Цудухьа, хьалха шоаш дийца шаьра хабараш а дувцаш, оалаш ма хиллара, «хабарах-ахчеи оапех даьрни» де гIерт «хьанна хов укхох фу хул а?» яха уйлаш яраш. Бакъда, хьаькъал долча саго уж тайпа уйлаш ергъяц тахан. Дерригача дуненна хьалхашка хьадийллача вайх мел даьхкача айпех а кхетаде доагIар парте хьалхаленца халкъо мехка дIахьошъяр революце наькъаца, вай общество массадолча зуламерча гIулакхех паргIата йоаккхалга долга а, ши духьа уйлаш хилар кхераме долга а. Гаьнардар гуш боацараштa лов шоашта мел ловр, кхоаненга а ца доахаш, тахан кхоачаш а хинна дIаоттар. Царна дицлу кхы а дIадаханза даргдоацаш дуккха а айпаш хилар а, ерзаянза яргйоацаш човнаш хилар а. Бакъда, уж а вожаш а тоъал дукха нийсъенний вай вахаре. 1922 шера февраль бетта В. И. Ленина обществона кулгалдечара сецача денз хьа мел Iайна кегар йиш а яц е низ а бац, ха а тоъац цхьаншин дийнахьа меттел, цхьаншин шера а дIабаккха, шедар ши-ший моттиге дIаоттаде. Тахан керттерчарех хет сона партех, цун нийсача йоакхонах, вай халкъа сийрдача кхоаненах цхьаккха шеко а йоацаш, тешаш хилари, вай даьша хьаькъала корта лийрхIача сабарах ца тилари. Даьша саготала аьннадац «Сабаро са техад, сихало са диад». Сабарах тиннар виса йиш яц гIалат ца воалаш. Бакъдар аьлча, сага сабар тоъ догдоахилга мел йолча хана. Са сакхетамах, Ленин дIаваьлча денз сийрдача кхоаненга догдоахалга хиннаяц хIанз санна. Парти тхьайса аллац. Из болх беш я дийнахьа а бус а. Цо кIоаргга уйла еш тохк чура а, арахьара а чоалхане хьалаш. Цудухьа, партена гIончий хила декхарийла ва вайх хIаравар.

Цу Iалаьмате доккхача а чоалханерча а гIулакхий хьакъехьа дукха дувц прессо, телевидене, радио чу гIолла. Царна жоп дала гIерташ йола литература хьалхара произведенеш а кхаьчай дешачарга. Бакъда, Iалаьмате дукха да хIанз а литературо бизза мах хоадабинза а цо ший низбола дош ала дезаш а дола гIулакхаш. ХIаьта, нохчийи - гIалгIайи литература тIехьадисад аьнна хет сона, цу даькъе, кхыча литератураел а. Цул совгIа, цхьаькkха а да укхаза белгалдаккханза даргдоацаш замал тIехьаюс литературни йоккхий произведенеш. Шиъ-кхоъ шу доал яздаь йистедаьнна роман е повесть дешарашка дIакхачалехьа. Къаьстта белгалдаккха деза из тайпа хьал вай республике латта дукха ха-зама хилар. Нохчийн-гIалгIайи меттала арадувлача «Орген» «Лоаман Iуйреи» яхача альманахий таро яц йоккхийча произведенешта кепаетта. ХIана аьлча, уж шоаш зIамига да. Ялх-ялх лист совгIа мара бац цар боарам, шера диазза мара ара а далац. Дукха ха я царех журналаш делга дувца. Укх тIехьарча хана из гIулакх дикка хьаллаьцад парте Нохч-ГIалгIай областной комитето а. Хетаргахьа, кастта царех журналаш хургда.

Йоазонхой каст-каста хул къахьегама коллективаш, студенташ, дешархой болча. Тайп-тайпара да боахамашка перестройка яр а. Иштта, тайп-тайпара уйлаш яраш а нийслац кIезига. Цхьабарий дог лаз де йиш а йолаш, юкъагIдита латтарех. Цар лех уж кхоачашдара йола таронаш. Воккхазахьа кхаьчача хеталу «перестройках лаьца цхьаккха хIама дийхьогI укхаза кхоачашдеш?» — аьле. Халахете а, тхона нийслу дерригача гIалаташтеи айпаштеи тхо бехке долаш санна «Ери-ери ца гуш даьгIад шо? Шо йоазонхой ма дий, оаш ала дезар-кх, шо оарцагIдовла дезар-кх!» яхаш, паркхаш санна, тхона бехкаш хьатIатеттараш а. ХIаман уйла еш волчо дика кхетаду аьнна хет сона тахане селхане йоацалгеи селхан мегаш хиннар-тахан мегаш доацалгеи.

Сона хетачогIа, сихха хьа а кхелла, лоаццача хана мара яхаргIйоаца произведенеш яц тахан эшараш. «ХIана?» «Мишта?» «Сендухьа?» яхача а кхы дуккхача а хаттарашта дизза жоп дала низ хургбола произведенеш я. Цу тайпарча произведенеша мара йоагIаш йола моттиг хьалоацаргъяц доккхача советски литературе. ХIаьта, цу гIулакха ха-зама эш.

М.-С. ПЛИЕВ,
йоазонхо.

ПАРТИЙНО-БОАХАМА АКТИВА СОБРАНЕШ

Экологически дешаш— теркама юкъмоттиге

ДIадахача пIаьраска дийнахьа хилар Грозненски городской партийно-боахама актива собрани. Цига «Iалам лорадара гIулакха овлангара перестройка яра дешах йола 1988 шера 10 июнерча КПСС Нохч-ГIалгIай обкома X пленума решенеш кхоачашъяра лоаттамахи кхоачашде дезача гIулакхехи» йола доклад йир КПСС Грозненски горкома хьалхарча секретара В. А. Куценкос.

ДУКХА хана денз ховш да город Грознера экологически хьал чIоагIа чоалхане долаш дусилга, из тоадара чакхдоахаш долча гIулакхех хьаухулаш дар кIезига долга, цар эффект башха холуш йоацилга. ХIара шера нитташ эзараш тоннаш зене веществаш атмосфере кхоач вай городера, царех 70 процент — промышленни предприятеша аракхувсараш, 20 процент — автотранспорто, кхыметтел городерча теплоэлектроцентрашка а кхоач царех ондо дакъа — 8 процент. Из деррига теркалданза, цун уйла янза балац городе баха, из зене веществаш дIакхийтта фо дуаш бола нах.

ХIанзарча демократеи гласностеи хьалашка, къувлар гуччахьа дIаала, доагIар майрра хьадеха тароаш хьахинначул тIехьагIа вай горожанаша хьаккхашта увттаду уж дешаш, партийни, советски, боахама органашкара чIоагIа хьадех тIехьа ца а тетташ царех доагIаш дар делга.

Города юкъе гIолла чакхдоалача Шолжа чу а кIезига кхачац зене веществаш. Ховш ма дий из города гонахьа ядача бахача наьха бешамашка, колхозий а совхозий а кхашка детталга, цигга гIолла уж сага организмашка кхоачилга. Цун уйла янза балац городе баха нах.

Гонахьара Iалам лорадара дешаш городе тесса дитад аьлча нийса хургдац. Парте горкома а райкомий а бюро заседанешка, халкъа депутатий Советий горрайисполкомий заседанешка цкъа санна дуккхаза а дийцад уж. Оттаяь йоалаш латт кхойтталагIча пятилетке а 2005-ча шерага кхаччалца а гонахьара среда лораяра дуккхача хана лаьрхIа йола программа. Долаш дола кхоачамбоацараш дIадоахаш дукха балхаш ду тайп-тайпарча предприятей, организацей, учрежденей коллективаша а. Цхьабакъда, цу хьакъехьа хIанз укх сахьате городе деш дар гаьнна кхоачамболаш дац, динза даргдоаца чунца из нийсдича. Цудухьа, чIоагIа нийса дар партийно-боахама актива собране дакъалоацараша гонахьара Iалам лорадара де дезарий хьакъехьара дош чIоагIа ира дувцар.

Докладчика а къамаьлаш даьраша а белгалдаькхар хьалха дIаяхача хана дерригa гIулакхаш кхоачашдаьчул тIехьагIа юхейисараш мара средстваш дIа ца йохийташ леладаь Iалам лорадара дош, тахан моллагIча коллективе керттера декхар а хинна латта дезилга. Иштта цу деша лоархIам лакх ца бар бахьан долаш Iалам лорадара болх эсала лелабеча «Грознефтеоргсинтез» объединене, «Чечингавтотранс» ГПО, машиннаькъа Грозненски отделене, «Грозэнерго» яхача районни энергетически управлене, «Красный молот» яхача завода, Нохч-ГIалгIай гIишлон управлене, «Промстройматериалы» яхача объединене, кхычар кулгалхошта чIоаггIа критика йир актива собране.

Гонахьара фо, хий бIехделга хиланза даргдоацаш хIама дац, гIулакхах дог а лазаш де мел доагIар хьадой дуккха дукхагIча даькъе экологически хьал тоадала йиш йолаш а да, хабараш кIезигагIеи гIулакхаш дукхагIеи хила деза укхаза. Иштта хеталора актива собране къамаьлаш деча дукхагIбарашка ладувгIача хана.

Городера экологически хьал чоалхане хилар, из тоаданза даргдоацилга массане а кхетаду, бакъда тIабийрзза цу гIулакха деш хайра хIама дац, кхыметтел парте горкома пленум хинначул тIехьагIа дIаяхача ши бутт гаргга йолча хана а. Из дика гуш дар собране къамаьлаш даьча «Грозэнерго» РЭУ керттерча инженера Ю. Баланца, «Грознефтеоргсинтез» яхача объединене керттерча инженера А. Зайцева, «Красный молот» яхача завода профкома председатела А. Фролова, Нохч-ГIалгIай автотранспорта территориальни объединене ПТО начальника А. Лукьянова, Къулбаседа - Кавказски машиннаькъа Грозненски отделене начальника А. Спиридонова, «Чечингаз» объединене начальника Ю. Героева шоай балха отчет луш санна даьча къамаьлех. Эттача хьала кIоаргга анализ яра а дувцача деша лоархIам мабарра кхетабеш хилара а гаьна долаш санна хеталора уж къамаьлаш.

КIезига дийцар укхаза отраслевой Iилма-тохкама институтий а вузий а Iилманхоша Iалам лорадара даькъе деш дар. Боккъалдар аьлча цар потенциальни таронех гаьнна пайда ца эцалга-м гуш да иштта а.

Гонахьара среда цIена хилийтара, Iалам лорадара тIахьожам лоаттабе декхарийла йола, экологех дола законодательство мишта кхоачашду хьожаш йола органаш эсала болх беш хилар белгалдаькхар актива собране. Иштта лархIа доагIа хьалъеш йола объекташ экологена зене йолга ховшше а цхьаккха хIаман уйла ца еш йистеяьннай, аьле акташ а увттаеш дуккха кхоачамбоацараш доллаше эксплуатаце дIателаш хилар. Иштта шийна тIадиллача гIулакха бехктокхам а боабаь городской санэпидстанце керттерча лоро Г. Минчина В. И. Ленина цIерагIча ГНПЗ керда установка эксплуатаце дIалуш акта тIа кулг яздаьд из объект экологена зене йолга, цун болх бара технологи хила еззача тайпара вIаштIехьяьккха йоацилга ховше а. Из деций зулам?

Уж гIулакхаш ловш хила йиш яц предприятей парткомаш, парте райкомаш, горком. Гонахьара Iалам лорадара хьакъехьа даьча зуламаш доагIар дизза хьадехаш хилча цу тайпара моттигаш хургьяцар. Дош ца хеташ, лоархIам ца беш экологи лораяра дешаш леладеш бола кулгалхой цIенхаштта зулам даьраш санна бехктокхаме увза беза.

Эггара лоархIамегIа долча дешай мугIаре латта деза гонахьара среда лораяра, вай город цIена хилийтара дешаш, аьлар собране къамаьл даьча йоазонхочо Чахкиев СаIида. Городе чакхйоахача экологически мероприятешта юкъе лоархIаме моттиг дIалоацаш хила деза города улицашка, скверашка паркашка гаьнаш, кIотаргаш дIайогIара дош. Хала хете а, моттигаш нийслу бIаьсти е гурахьа дуккха нах оарцагI а баьхе дIаегIа гаьнаш хан-ханахьа хий ца тохаш, лерттIа доал ца деш йокъа а еле дIайоалаш, хьийга къа зехьа довш. Ахкан дIайхача дийнахьа маьлхах хьулавала цхьа га йоацаш йоккхийча улицай бIарчча участкаш а я городе. Iалам лорадар ерригача общества юкъара гIулакх да, цудухьа хьинаре дакъа лоацаш хила веза хIара саг гонахьара среда лораяра деча гIулакхашка, йоах йоазонхочо.

ЦIенхаштта кхоачамбоацараш да дешархошта, студенташта, къахьегамхошта экологически кхетам балара даькъе. Из болх лерттIа кхетабеш хиннабац дуккха хьехархой, партийни а советски а болхлой. Дешара заведенешка а цхьа хьадда система йоацаш леладу экологически кхетам балара дош. Цудухьа городе баха цхьабола нах гонахьара среда лораяра дешаш дизза кхетадеш бац, дIааьннар харцахьа кхетадеш моттигаш а нийслу цхьайолча хана. Иштта хилар Гудермесски биохимически завод хьалъяра духьала Грозне митингаш яр.

Экологически кхетам балара гIулакх тоадеш районе беча балха хетадир ший къамаьл КПСС Ленински райкома секретара З. Омаровас. Района кулгалхошта хьалхашка декхар оттадаьд экологически сакхетам лакхбергболаш.

Партийно-боахама актива собране къамаьл дир иштта КПСС Нохч-ГIалгIай обкома секретара В. А. Алехина.

Дийцача дешах йоаггIаш йола резолюци тIаийцар партийно-боахама актива собране.

С. КОТИЕВ.

НЕГАТИВНИ ГIУЛАКХАШЦА— ЛИРА КЪОВСАМ

Сунженски районни партийни актива собрани хилар укх деношка. «Гудермесеи Грознеи митингашка хиннача негативни гIулакхех» лаьца республикански партийно-боахама актива собране резолюци кхоачашъярах лаьца доклад йир КПСС Сунженски райкома хьалхарча секретара В. В. Поповас.

КПСС ЦК апрельскии, февральскии Пленумаша оттадаь декхараш кхоачашде, массане а чIоагIа къахьега деза, хIара болхло ший декхар ховш а из дика, ший ханнахьа а кхоачашдеш хила веза, яхаш доладир В. В. Поповас ший къамаьл. ДIахо докладчика белгалдир, Сунженски районе экологически гIулакхий хьал, Iалам лорадара декхараш мишта латт. 1985 шера денз цу гIулакхашка хьожаш я вIашагIъелла комисси, тохкама хьаийца я Карабулакски химреагентий завод, Сунженски газа контора, автотранспортни предприяти, маслозавод, районни канализационни система, удобренеш лелаю моттигаш, кхыйола Iалама новкъарле хулийташ йола предприятеш а. Халкъа депутатий районни Совета исполкомо, боаггIача тайпара тохкам а беш, Iалама зе дерашта таIазар де деза, айбе беза халкъий депутатий Советий исполкомашкарча инспекцей болх, хадданза къовсам лоаттабе беза, хьу тедача, лечкъаеча нахаца а. 1988 шера апрель бетта денз городашка Гудермесеи Грознеи митингашка гуллуш ба цхьабола нах, из гIулакх харцахьа да, хIана аьлча, Гудермесе хьалъеш латта биохимически завод ерригача республикана пайда лургболаш я. Москвера баьхкача специалисташа могадаьд завод йиллар. Заводе ергйолча лизинах анализ яьккхача хайнад, из зене йоацилга, цунах доахкача аминокислоташа нахаи, доаханнеи пайда луш хилар. Из иштта дале а, митингашка тайп-тайпара къамаьлаш хул. Гуллуча наха юкъе дукха ба, партера дIабаьхараш, болх ца беш лелараш, во уйлаш йола элементаш, кхыбола харцахьа лела нах. Цар безам ба халкъашта юкъера доттагIал дохаде, цабезам айбе, националистически уйлаш чIоагIъе. Демократи яха дош хьаийцад цар шоашта хетар чакхдакха, из нийса дац, хIана аьлча, демократи нийсъе еза перестройкацеи, юкъарча вахарцеи. Вай массане а чIоагIдаь да вай Керттера Закон 1977 шера тIаийца СССР Конституци. Цу тIа дувццача тайпара хила деза, митингаш яра гIулакхаш а.

Доклада тIа дийцачох лаьца къамаьлаш дир: Карабулакски химреагентий завода партбюро секретара А. И. Синчинова, Сунженски санэпидстанце кертерча лоро А. Г. Ферзауле, Орджоникидзевски халкъа депутатий исполкома Совета председатела С. Д. Пархомина, Сунженски автотранспортни предприяте водителa К. А. Галаева, «Сунжа» яхача АПО председатела заместителя В. П. Рыжкова, Серноводски халкъа депутатий Совета исполкома председатела Н. М. Гелагаевас, Сунженски маслозавода директора В. Н. Тупицына, Сунженски районни халкъа депутатий Совета исполкома председатела В. В. Кузнецова.

Районни партийно-боахама актива собране къамаьл дир КПСС обкома культура отдела заведующе заместителa А. А. Горнова.

Къамаьлаш даьчар белгалдаьккхар, районе экологически хьашташ кхоачашдара гIулакх, Iалам лорадара декхар, харцахьа лаьрхIар городашка Гудермесеи Грознеи еш йола митингаши, цига наха деш дола къамаьлаши.

Масала, актива собране ше къамаьл деш Карабулакерча химреагентий завода партбюро секретара А. Синчинова аьлар:

— Гласность йолча хана хIаране бокъо я шийна хетар ала, бакъда, законал тIехдала йиш яц, ший порядок а йолаш, хулигански проявленеш а Грознеи Гудермесеи хиннача тайпара а доацаш хила деза из гIулакх. Экологически хьалаш хьалха а тувсаш националистически уйлаш чакхъяха гIерт цхьабола нах. Гласность яр яхаш, бокъо яц наьха сий доаде.

Х. ТАЙСУМОВ.

Демократе хьалашка даха Iомалу

Керда кулгалхо хержар

«Красный молот» заводе керда директор харжара йола къахьегама коллективий викалий конференци хилар. Фу уйлеи нигати долаш кхаж тосс оаш, керда хержача кулгалхочо фу дергда, производстве малагIа хувцамаш дергда аьнна хетт шоана? — иштта дола хаттараш дир красномолотовцашка, цар урна чу бюллетенаш Iачутайсачул тIехьагIа.

ШийтталагIча цеха бригадира В. Манукова аьлар:

— Заводе массанахьа а хувцамаш де деза, хьалхарча аргIагIа паччахьалкхен план кхоачашъяра даькъе а деш. Заводера гIулакхаш тоадара, тIадиса декхар тIера дIадаккхара, коллектива къахьегама дисциплина тоа а яь, порядок оттаяра керда хержача кулгалхочоа тIехьа хургба нах, нагахьа санна из ший декхараш цIена кхоачаш а деш, предприяте коллектива болх тоабара йоакхо еш хуле.

ЦхьоалагIча цеха ПРП начальника, цехови партбюро секретара Р. Мальсагова аьлар:

— Керттердар да сатийна а ца Iеш, балха юстара ца латталга, хьинар кхо ца деш къахьегалга, предприяте коллектива болх боаггIача хьисапе дIабохийталга. Беш пайда а боацаш, ца эшаш йола отделаш дIаяха еза. Кердача техниках дола дешаш дукхагIа къестаде деза, зе деш мел йола номенклатураш дIа а йоахаш. Заготовкаш керттерча цехашка дIателга чIоагIде деза, складе гIолла а ца телаш, цхьан цехера вокх цехе уж дIачугIоргйолаш. Сихха де дезаш гIулакх да оборудоване сменноста коэффициент лакхъелга, ерригача балха моттигашта аттестаци елга. Кхы кIезигагIа лоархIам болаш дац цехашкарча болхлошта культурно-бытовой хьалаш хьакхоллар а. Сона хетаргахьа, из деррига а дулургдолаш ва керда кулгалхо.

Дош делар пхелагIча цеха электросварщика В. Подлесненa. Цо аьлар:

— Массе а йолча сферашкара гIулакхаш: социальни дешаш къестаделга, къаьстта нах чубаха цIенош хьалделга тоадича бакъахьа дар. Мамогга сихагIа де дезар да завода коллектив паччахьалкхен плани тIаийца декхараши кхоачаш а деш болх бе дIайолалурга. ХIанз хьагучогIа, кердача кулгалхочоа дикагIа довз вай кхоачамбоацараш. Цун низ кхоачаргба цар бокъонца анализ е. Цо хьахьокха деза ше бокъонца вола организатори кулгалхои хилар.

Ший къамаьл дIа а доладеш, № 7 йолча цеха фрезеровщика Р. Шидаева аьлар:

Керда хержача кулгалхочун дицдалийта йиш яц, наха чубаха цIенош хьалдара дешаш а къаьстта завода дог лоархIача тха инструментальни, цехана керда оборудовани Iалашъелга а.

Чон лоаладеча цеха ерригa коллектив перестройкана тIехьа хиларах дийцар № 4 йолча цеха аьшкапхьара В. Наниева, начальника заместителa Е. Полякова.

— Дикачунга дог а доахаш, кердача директора тIехьа кхаж тосс оаха, — аьлар ремонтно-гIишлон управлене каменщикаша М. Исраиловеи М. Минциевеи.

Хоржамаш деча дакъа лоацарий чIоагIа теркам тIаозаш къамаьл дир ЖКО лифтера Ф. Цвигуна. Цо аьлар:

— Хьалхарча аргIагIа цIенхаштта тоае еза заводера къахьегама дисциплина. Инженерни духхьал кхо корпус я заводе болх беш. Цар деш дар цехий коллективашта довзаш хилар ловра сона. Халахете а, беш болх а боацаш, деш хIама а доацаш дукха инженерно-технически болхлой ба предприяте. Царгара доаггIаш дар хьадеха деза ха хьатIаэттай.

Шоашта кулгалхо хоржача хана иштта къамаьлаш дийцар заводчанаша. Цул тIехьагIа заводской конференци хиннача предприяте Культура цIагIа латтача яьшка чура бюллетенаш хьа а ийца, царга счетни комисси хьежача, цо хоам бир: заводе хьалха хиннача директора В. П. Бервинова тIехьа 316 саго кхаж тесса хиларах, хIаьта Г. М. Мусалимова тIехьа кхаж тессар 2778 сага. ШоллагIвар завода директоралла хержар, дукхагIбараш цунна тIехьа хиларах тарра.

Р. УТЕВА.

Цхьаккха вицвеннавац, цхьаккха дицденнадац

ВЗВОДА КОМАНДИР

Даьхен сийдола воІ — Дзейтов Іалаудин ваьв 1912 шера, Галашка. Цун да Ондалг денал долаш саг хиннав. 1919 шера белогвардейцаша гІалгІай юрташ йохаеча хана, Деникина эскара духьал латаш валар хилар Ондалга. Цу хана Іалаудина ворхІ шу даьннадар. Деша волавелар из Галашкарча школе. Дешарах дика кхеташ, шийгара хоза оамалаш гойташ, школен вахаре дакъа лоацаш дІавода из.

1927 шера, Октябрьски Революце 10 шу дизар дездеш, Мужеча говраш хахка кийчбелар нах. Цхьатарра говраш тІа а багІаш латтача баьреша, вІалла а теркалвацар говра дирст а лаьца латта кІаьнк. Из вар Іалаудин. ЦаІ, шиъ, кхоъ! — оаллашехьа, дІалелхийтар баьреша дой. Кхоссавенна ший говра тІа а хайна, царна тІехьахехкар цо говр. Хьалхарча гон тІа баьреш боагІача хана, кІаьнк тІехьавар, шоллагІча гон тІа кхаьчача юкъевар, тІаккха кхоалагІча гон тІа нийслуча хана, хьалхаера Іалаудина говр. СовгІата дошо сахьат делар Іалаудина. ХІанза а из сахьат цун вешийга Ахьмадага да.

Галашкарча школе дийша ваьнначул тІехьагІа, Владикавказе (хІанз Орджоникидзе) педагогически техникуме деша вода, тІаккха 1932—1934 шерашка Грозне, ЦІеча Эскаре гІулакх деш хиннав Іалаудин. Укхаза Іалаудин хул бІухой Іомабеш, царна юкъе белгалваьнна хиннав Нальгиев Іумар, — тур нийса тохарца а говр дика хахкарца а. ХІанз из вахаш ва Орджоникизевская яхача станице.

1936—1938 шерашка Мужечарча юкъерча школе директор волаш болх бу Іалаудина. Болалу фински тІом 1939 шера. Цу тІем тІа дакъалоацаш хул Іалаудин. Цигара цІавеначул тІехьагІа, 1940—1941 шерашка ВКП(б) *Галашкински райкома орготдела заведующи*, тІаккха военни комиссар волаш болх бу цо. Фашистий гІаьрахой, моттигаш дІа а лувцаш, чубоагІаш латтар. Цу халача хана, тІем тІа вахийта со, яхаш, дехар деш хиннав Іалаудин. ХІаьта а из 1942 шера ВКП(б) Назрановски райкома шоллагІа секретарь хьожаву, цига болх бу цо 1943 шерага кхаччалца. Гурахьа 1943 шера Ростов яхача городе салтий Іомабеш волча хана, Галашка а вена бІухошта эша хІамаш вІаштІехьйоахаш болх бу Іалаудина. Цо гул а яь дІайихьай салташта совгІата яла: 200 литр спирт, 50 тІакхолла ферта, 105 кетар, 70 нувр, 10 гали докъадаь дулх, кхыйола хІамаш а.

Курски дуга яхача моттиге фашистски Германе низ эшабенначул тІехьагІа, салтий Іомабе эшаш бар дукха кадрови эпсараш. 1944 шу долалуча хана, Дзейтов Іалаудин Московски областерча город Подольск яхача военни школе деша хьожаву, тІаккха лоаццача курсашка дийша а ваьнна, тІем тІа вода из. 1944 шера сентябрь бетта Прибалтийски фронте хьожаву гварде воккхагІа вола лейтенант Дзейтов Іалаудин. Цигара письмо дайтад цо ший вешийга Ахьмадага: «Са цаІ мара воаца воша Ахьмад, со баьхьан *долаш сагот ма делахь, аз дош лу хьона, Даьхе баьхьан* долаш, сай са кхо ца деш, фашистех со латарг хилар», аьнна яздаьд Іалаудина. Бизача сентябрь бетта г. Рига фашистех мукъайоаккхаш хиннай Іалаудин командир вола, гвардейски истребительни противотанкови дивизионацара взвод. Рига яха город мукъайоаккхаш майра летай ерригa взвод. Цига шийгара денал, майрал гойташ хиннача Іалаудина «Даймехка тІема» II-степена орден еннай. 1945 шера январь бетта фашистех Варшава мукъа а яьккха, дІахо тІом беш Берлинагахьа додар ЦІе Эскар. Цу хана вай мехкахо Іалаудин, 30-гІча Кавалерийски дивизе эскадрона командира заместитель а волаш, майра тІом беш хиннав. Одер яхача хил дехьа а яьнна, тІемаца моттигаш хьалувцаш, йодаш латтар эскадрон. Шоай мел бола низ духьал а баьккха, дорха латаш бар моастагІий. Берлине дІакхача йисар ерригa а 50 километр мара яцар. Фашистий чІоагІале йохае, аьнна, приказ делар 30-гІча Кавалерийски дивизена. Болабелар бирса тІом; топий таташ, лелха бомбаш, сийна ала, Іаьржа кІур, Іеха говраш, детта товраш — дерригa вІашагІийнадар цу дийнахьа. Из дар 1945 шера февраль бетта 28-ча дийнахьа. Цу хана Іалаудина дагалаьтта хургда, Октябрьски революци баьхьан латаш хиннача цІеча партизанаша даьха илли.

Сангала сийна цІи
Йоагача дийнахь,
Цу молхан Іаьржа кІур
Бувлача дийнахь,
ДогІанха даша пхорч
Делхача дийнахь,—
ТІаккха-м ховргда-кха
КІанатий хьинараш.

Мадарра аьлча, цу илле дешаш, Іалаудина денала хь лаьца ала мегаргдолаш да. Цу бирсача тІем тІа, бомбай гаргаш дегІах чакхъювлаш, дукха човнаш хинначул тІехьагІа, № 22 йолча П. П. Г. (дІа-хьа лелача полевой госпитале) дІавигав из. ТІом дика барах, *цунна еннай «Даймехка тІема» I-степена орден.* ДІахо цунах хиннар ховш дац.

Т. ХАШИЕВ

ДИКАЧА НАХАХ

ЦУН ИРАЗ

Диъ шу да «Назрановский» совхоза медпункта керда фусам енна. Хьалха из чухиннар духхьала цхьа цІалг дар. ЧІоагІа хала дар цу чу болх бе. Мединструменташ, кушетка, лора истол, гІанд — дерригa цу чу дар. Маьхий электрически плита тІа кхехкадора. Отоплени яцар. Иштта доацаш дар хий. ГІулакх иштта хиларах йоха ца йохаш, ший декхараш лерттІа кхоачашдора медпункта фельдшера Костоева Хьанифас.

Тахан кердача фусаме плита я маьхий кхехкаде, хий да, кушеткаш, гІандаш, лора мел эша инструменташ я. Цунга хьежжа укхаза дарба дайта уха нах а дукхагІа хиннаб.

Медпункт я, аьнна хьалтеха улг даллац цІенах. Бакъда, совхоза болхлошта, бахача наха а дика бовз укх коа боагІа никъ. Шийгара гІо эшаш вена саг хьехар дий, маха техе е молхаш яле а дІавохийт Хьанифас.

ІуйрийнабархІ сахьат даьлча хьаелл медпункта ниІ. Цу хана хьабоагІа укхаза унахой а. 15—20 саг воагІа цхьа долча дийнахьа медпункте.

— Цамогаш волча сага къа ма дий, моллагІа из вале а, — йоах Хьанифас — цудухьа совхоза болхло ва е вац къестадац аз. Со йолча боагІаш хилча, аз деча дарбах цхьа гІойле хургья, аьнна, ма боагІий уж. ТІаккха цар тешам боабе йиш йий!

...Чувала, чувала Мухтар, — оал Хьанифас совхоза механизаторга Хаснев Мухтарага. — Мишта-б хьа ког, дикагІа хетий хьона?

— Дуккха дикагІа хет. Дестам дІадаьннад. Цхьа-ши ди даьлча вийрза дІагІоргва со, хьагучогІа.

— Укх сахьате перевязка ергья вай, — аьле шкафа чура бинт а молхаш а хьаэц Хьанифас...

Ши-кхо ди да Мухтара ког Іохкийтта лозабаь. Хьанифа йолча вера из воагІашшехь. Хпина чов йоккха яр. Бакъда, Хьанифас дика дарба деш хилар бахьан долаш балха тІера ца воалаш къахьег механизатора.

1966 шера хьалха Крепосте хинна фельдшерски курсаш йистеяьхар Хьанифас. Дийша яьлча кирпични заводе хьожайир из «лорал» де. Цхьа шу даьлча «Назрановский» совхоза медпункте ера из, цу хана денз укхаза къахьег цо, кхычахьа дІа ца йодаш.

Юххьанца дІайолалуш хала дар Хьанифайна. Хайра практика яцар.

— ЧІоагІа кхерар со болх бе дІайолалуча хана. Харцахьа маха тохар е айса деча дарбах гІулакх хургдац, аьле, хеталора. Ха мел йода ши-шегІа дІаяьлар из шеко, — дувц Хьанифас. — Цул совгІа, сона хьехарде шортта йоккха опыт йола лораш бар. Горбольницера йоккхагІа йола медицински сестра е лор воагІар. Цар хьехамаша тешам белар сона. Вешта, духхьашха ший профессега гІа боаккхача сагаца хулаш хІама да из. Цунах чакхвоал хІаравар.

Тахан Хьанифа йоккха говзал йола медицински болхло я. Бакъдар аьлча, Іаяха хала лазараш дац цо дарбаш дераш. Бронхит, пехкий воспалени, човнаш, свинка (бочаболх), кхыдараш. Ховш ма дий зІамигача лазарах доккха лазар хьахулга. Цхьайолча хана сага ший бехкагІа хул из, ханнахьа лорага ца вахарах. ШозлагІа, лазар кІоарглу лора бехкагІа а. Алхха цун дарба де ца харах. Иштта цхьаннена оалалургдац Хьанифайх. ХІана аьлча, лор яха цІи цун тІехьа дІачІоагІъенна тоъал дукха ха я.

Лакхе маалларa, ІуйрийнабархІ сахьат даьлча дІаболабу Хьанифас ший болх. Делкъел тІехьагІа кхоъ даьлча йистебоаккх. Кхоъ даьлча цун болх чакхбоал аьлча нийса хургдац. Чуводий лор «Ха яц сога» аьнна, из волча баьхка унахой багІаш хилча. Бакха меттел цІагІа тІехь боагІа Костоевайна цхьабола унахой. Цхьаннена хезадац цо «ак» аьнна. Моттиг нийсъеннаяц из сага раьза йоацаш бІарахьажа. Иштта ба цун болх, массанешца къахетаме хила езаш.

— Хьанифа сона йовза дукха ха я. Давлечи айлуш ва со каст-каста. Берага саннa сога хьожаш я из. Кхычарца а я иштта, — йоах совхоза ветврача Мартазанов Гирихана. Доккха баркал цунна ца оале, цунах ала хІама дац.

Ший даь е наьна професси хоза хийте цар хержача наькъагІа болх цхьабола дезал. Хьанифай пхиъ дезалхо ва. Царех цхьанне — ЙоІо Азас, ший вахар, нанас санна, наьха унахцІено лораяра хетаде лаьрхІад. Дукха ха йоаццаш медучилище йистеяьккхай цо. Халача минотe хьехар де а эшача метте гІо де а лор-нана йолаш я из.

М. АХИЛЬГОВ.

АЬТТУВ БАЬЛАР

Декхарех дика лоархІаеш къахьег укх шера Грозненски района «Юбилейный» совхоза М. Джангиева кулгалдеча ферма коллектива. Паччахьалкхенна шура дІаялара бархІ бетта план кхоачашъяьй цо хІанзле. Толамаш даха шоашта сево новкъостал ду дувц Джангиев Магдана:

— Юххьанца хьалха хинначох дувца безам ба са. Кхо-диъ шу хьалха кулгалхоша лакхера баьча «хьехама» тІара ког баккха йиша-м яр, цхьабакъда, магийтацар. Цкъа - шозза ла ца дийгІача шоашта а ма хой шоана, цунах фу хулар. Цигара долалора тха балаш а. Доакъар дац. Малав бехке? Бахьанаш леха доладора. ТІеххьара бехке мугІарера къахьегамхо хулар. Пайда боацаш указанеш тийннача начальника а, нагахьа санна гучаваьлча, цкъаза «хІама кхетар» — выговор йора. Бакъда, гІулакх меттахьдалацар. ХІанз, балха хозрасчет, подряд юкъейоалайича, хІаьта XIX Ерригсоюзни партийни конференци чакхъяьнначул тІехьагІа къаьстта а, дукхагІа бокъонаш йолаш а ва мугІарера къахьегамхо.

Бакъда, 1986 шера подрядагІа болх бе долалуш хала дар юххьанца. Хьалхе кийчо а ца еш хозрасчет юкъейоалаяь хиннадаь, цунах кхетацар дукхагІбола нах. Цу хьисапе болх беше а, Іомаде дийзар экономикаца бувзам бола дешаш.

Хьалхарча шера хьайбаш кхабара доакъар ца тоъаш халонаш ла а йийзар. Соахка шу долалуш совхоза цхьабола кулгалхой хийцар. Керда венача директора доакъар Іалашдара дукхагІа йоакхо йир. Шортта Іалашдир из хьайбаш Іангара дахара. Цул совгІа, боахама администрацеца оаха оттадаьча договора тІа белгал мел даьккхар кхоачашду кердача кулгалхочо, ферма балхаца бувзам бола дешаш къахьегамхой совсто кхоачашдеш хургдолаш гІулакх даьд. Цу дерригне толамаш а доахийт.

«Яз а ду, критика а ю, хІаьта а меттахьара доалаш, хувцалуш хІама дац», оалаш хоз каст-каста. «Ши-шегІа хьахулаш хІама доацалга ховш ма дий. ГІулакх тоадара оашош фу даьд оаш? аьнна хаттар де безам хул цкъаза иштта къамаьлаш деш лелачарга. Даьсса гали уралаттаргдац. Из ха деза, гІулакх тоадара деш хІама а доацаш, хабарашка баьнна леларашта.

Промышленносте юрта боахаме къаьстта а арендни дезала подряд, хозрасчет юкъе ца йоалаяйтара шоашта могар ду хІанз бюрократаша. Хов цу хьисапе болх вІаштІехьбаьккхачул тІехьагІа шоай гІулакх талхаргдолга, хьалха санна наьха хьакъ дуаш багІа йиш хургйоацалга. Из ха а ховш, дукха хабар а ца дувцаш, иштта болчарна цхьа барт болаш духьалъотта беза беррига къахьегамхой. Шоай ираза духьа шоаш лоаттабе беза къовсам. Из дІадехаш я XIX Ерригсоюзни партийни конференце резолюцеш а.

Тха ферма коллективо доккхал деш ба тха толашагІбола болхлой. Масала, доярка З. Хожбахмадовай цІи дикача къахьегамхочун санна районе а республике а йовзаш я. Орденашцеи медалашцеи белгалбаьккхаб М. Уциевай болх а. ХІанз дийнахьа хІара кхоабача Іаттагара 15—16 килограмм шура йоаккх цар.

Цу дояркай балха опыт шерра дІайовзийташ я районе, Іомаю тха фермерча къоначар а. Кхетаду цар хІанз, перестройка еча хана, балха шерра подряд, хозрасчет юкъейоалаеча хьале, шоай балха говзал лакх ца йича баргбоацилга а. Лоацца аьлча, цхьа барт, цхьоагІо йолаш дика коллектив я тха ферме хІанзаръяр.

Подряд юкъейоалайича дІабаьхар оаха фермера, болх беш ба, яхар мара, коллектива гІулакхаш тоадара цхьаккха хІама ца деш хинна эшаш боаца нах, совлена хинна техника. Хьалха цо тхона беш хинна «пайда — тха фондера ахча даар.

Совето соцам а баь, цхьан хана дІадоладаьчул тІехьагІа бюрократаша . дІадаьккха хІама — шурий дикалах, хьоаналах ахча телилга юкъедоаладаьд оаха юха а. Цун гІулакхо лакхбаьб дояркай балхацара безам а. Масала, хІанз хІара дояркас алапел совгІа бетта юкъера лаьрхІача 50—80 сом ахча эц, шура цІена боарамал тІех хьаьна хиларах. Иштта хувцамаш даро толамаш а доахийт.

ДІаяздаьр
Х. БОГАТЫРЕВ.

БАКЪДОЛЧОХ ГУЧЧАХЬА

Хьадийллача письмон ди хилар дукха ха йоацаш Надтеречни районерча Горагорски яхача поселкерча клубе. Цига дувца лаьрхІачарна юкъе керттерчарех дар жилищни проблемана хетадаь дош.

Гулбеннараша цІенхаштта дийцар цу лаькъе «Малгобекнефть» НГДУ чуйоагІача № 4 йолча ЖКХ болхлоша теркама кІалхара дувлийтача дешаех.

Боккъалдар аьлча, цу поселкера дуккха ха хьалха хьалдаь къаьна цІенош коммунальни боахамо лерттІа доал ца дарах чІоагІа воча хьале да. Духхьал капитальни текущии ремонташ йирах жилищни фонд кердайоаккхалургйоацалга ховш да. Цу тІа а ЖКХ сел йІаьхий организаци а яц. Укх тайпара цхьа масал доаладе безам бар са цу хьакъехьа. Ши бутт совгІа ха яьннай коммунальни служба пенсионерка Ибрагимова уха. Газови колонка кІур дІаувзаш йола турба хувца йоах цо ший квартире. Из ца хийшача бокъо яц колонкага болх байта. ХІаьта ЖКХ болхлоша Ибрагимовайна луш дола жоп цаІ да: цу тайпа турбаш шоашка яц. Городера Іа хьаэце, оаха мах боацаш дІа а оттаергья, хьа цунах дІадахар юхаметта а отталергда.

1984 шера денз «Малгобекнефть» НГДУ мехкдаьттен гази йоахача номер цаІ йолча цехе болх беш я цу поселкера Т. Магомадова. Цу хана денз квартирана очередагІа латташ а я. ХІана аьлча, 6 саг вола цун дезал 22 квадратни метр хулача цхьан цІагІа бахаш ба. Цхьаккха тайпара нах баха хьалаш дац цу чу. Цеха начальника К. Газиева вІашагІкхетаре льхачунга ладийгІача, къаьнарча поселкера шийна товш йола шиъ квартира харжа бокъо еннаяр Магомадована. Бакъда цо дІаэца-м тиганзар.

Ше квартира хьа ца эцара бахьанах хоаламболлаш аьлар Магомадовас:

— Сога дац 1,5 эзар сом шугара квартира эца. Цо аьннар доашхаш нов. Газиева аьлар:

— Квартиросъемщикаша цхьан хана хьалъяьй гаражаш, кхыдола гІирсаш. ХІаьта квартире ваха хьачувоагІачо царех дІадахар хьа ца делча арабовла раьза бац цига баха нах.

Цеха парткомон профкомон дош делар Магомадована гарггарча хана квартира лургья, аьнна.

Наха гуччахьа дувцар шоашта къувлачох: «Маца кердача поликлинике дІачугІоргба лораш?» «Маца хургва берий лор поселке?» — цу тайпара хаттараш дир района керттерча лорага, медсанчаста керттерча лорага Х. Татаевга.

ВІашагІкхетаре лакъадоацаш хиннача «Малгобекнефть» НГДУ керттерча инженера дош делар укх бетта лораш кердача поликлинике хьалчубахийтара гІо дергда аьнна.

— Клуба капитальни ремонт маца ергья? — аьнна даьча хаттара, кхоалагІча квартале ергья аьнна хьаьдда жоп делар вІашагІкхетаре.

Гулбеннарий чІоагІа теркам тІаозаш дар «Малгобекнефть» НГДУ цунца цхьана Горагорскерча наха къахьегаш йола цех а хозрасчетаген ше шийна финансировани яргеи маца яргья. яха дош. Дагадохаргіа гІоттадаь дош дацар из. ХІана аьлча, поселке бахача наьха дукха Іайнай бытовой а балха а проблемаш. Къаьстта ира латт жилищни проблема. Сеца лаьттача шерашка эггара кІезигагІа уйла йора юрта социальни хьала. Культура учреждененаштеи нах бахача цІеноштеи хьахьежадеча кІезигача ахчах-м вай дувца а дувцац. Цу хана беррига а теркам «Даьхенна дукхагІа мехкдаьтта!» яхача лозунга тІаберзабаь бар.

Цу хана хиннача «Горскнефть» НГДУ кулгалхой хувцалуш дІаухар. ХІаьта бытовой проблемаш къоаста ца еш юсар. Духхьал паччахьалкхен план кхоачашйича, наьха кхоаненах, дог лазаш цар вахара-хьалаш аттача дахара башха сагота бацар кулгалхой.

Из бахьанце атта дац хІанзарча кулгалхошта наха юхь-духьала телача хаттарашта жоп дала. ХІаьта хаттараш дукха да: телефони бувзам, керда рынок. Къаьначеи къоначеи городашта юкъе лела автобус, кхыдараш.

Малгобекаи Горагорскаи юкъе автобус ца лела ши шу совгІа ха я. ХІаьта мехкдаьтта промысел «Малгобекнефть» НГДУ чуйоагІаш ма йий. Цудухьа из я-кх тхона эшачоа бала кхача безар, — йоахар гулбеннараша.

Дукха хаттараш дир вІашагІкхетаре Надтеречни района орс-а начальникага С. Джамурзаевга. Уж дувзаденна дар тикай болхлоша мах бара бокъонаш телха ярца.

Цхьадолча хаттарашта консультацеш йир Надтеречни района прокурора Т. Арсемерзаева. Цо дийцар къона специалисташ бахача моттигашца Іалашбе безаш хиларах. Из дош чІоагІа ира латт Горагорске. Баха моттигаш ца хиларах дукха ца яккхац укхаза балха баьхкача лораша, хьехархоша. Нийса дар гулбеннараша дийцар медицински болхлой, хьехархой баха цІенош царна массаза а тІачІоагІде дезаш хиларах. ХІаьта укх шера хьалде доладаь бархІ квартира йола цІа цу гІулакха, тоъам боаш долга шаьра ховш да. Хетаргахьа, цхьаккха дош дисанзар укхаза хьоаха ца деш. Мел даьча хаттара хоадамболла жоп делар. Нах чІоагІа раьза болаш чакхдаьлар из вІашагІкхетар.

Ш. ИТРАЕВ.

ДОАЗОЛ ДЕХЬАРА

«Исикавадзима - Харима Дзюкогио» яха геттара йоккхача японски машиностроительни концерна дІакхайкадир кема двигатела, хьалха йовзаш мел хиннача образеций низи эффективности 10 процент лакхъеш дола кердадар юкъедоаладара балхаш чакхдалар. Изобретене маІан латт цу система хьалха традиционно лаьттача цхьан винта меттел ши винт оттаярах. Цул совгІа, шаккъе вит вІаши духьала кхест, цо хин талгІей энергех дикагІа пайда эца таро лу. Концерна инженераша кердачох 30 эзар тонн хин боарам болча рефрижераторни кема тІа а оттадаь пайда эца лерхІ.

СУРТА ТІА: иштта ба «Исикаварзима-Харима» яхача концерна керда двигатель.

КИОДО — ТАСС сурт.

ДУНЕ ЦХЬАН КІИРАГІА

ИСТОРЕ ЧУХЬ ЭГГАРА ХЬАЛХА

1988 шера 22 июле советски полигоне Волгоградски областерча Капустин Яр яхача моттиге эккхийтай малхбузен модификацегІа СС-20 оалаш йола РСД-10 яха ракета. Кхетадеш ма хиллара, хьалххагІе ракета тІара ядерни боезаряд хьаяьккха хиннай.

Из хиннай адамий историчухь эггара хьалхара ядерни боезаряд йоалла ракета. Из дІаяьккхаяц къаеннадаь е пайдана йоацача йоалаш телхандаь, из дІаяьккхай лаьттарча вахара кхераме йоландаь. 500 километрагара 5.500 километрага кхаччалца гаьна кхеташ йола шоай ерригa ракеташ дІаяхара хьакъехьа Советски Союзои ВІашагІкхийттача Штаташен барт баьндаь.

РСМД хьакъехьарча советско-американски Договорага хьежжа ракета дІайоаккхача хана цунга хьожаш хиннай США инспекторий группа. ДІаяха кийчъяь йола РСД-10 яха ракеташ полигоне йолаш хиларах йола даннеш шоашка дІаенначул тІехьагІа хьалххагІе царга хьежаб уж. ТІехьагІа американски инспекторий кулгалхочо шоллагІча рангагІа волча капитана Джон Уильямса журналисташка дІахайтад ракета дІаяккхара процесс Договорага хьежжа чакхъяьнналга, хІаьта советски оагІоно дІакхайкаяь йола ракеташ полигоне фактически йолаш йолга а.

1 августа денз дІадоладеннад гаьна кхетар юкъерча боараме а кІезигагІа а дола советски американски ракеташ дуккха дІайоахилга, вокх мехкара — РСМД хьакъехьарча Договора чубоагІача мехкара — инспектораш тІа а болаш. Ерригаш а кхаь шера дІайоаккхаргья гаьна кхетар юкъерча боарамеи кІезигагІеи дола 1752 советски ракети цу тайпара йола 859 американски ракети. ДоговорагІа долча протокола тІа белгалдаь да ракеташ лелхийташ е йоагаеш дІаяха езилга. Гаьна кхетар юкъерча боараме дола 100-нега кхаччалца йола ракеташ (кхетадеш ма хиллара, ядерни боеголовок йоацаш яраш) хІара оагІоно дІаяккха йиш я Договор чІоагІденна дІаэттачул тІехьагІа ялх бетта океана чу кхоссаш е белггалча районашка лаьтта кхоссаш. Ракеташ дІаяхара процесс чІоаггІа тІахьожам а болаш дІахьоргья.

Корта болча оагІорахьара ракета корпус прессаца тоІа а еш хьайоаккх, хІаьта ядерни доагор утилизаци е дІалу, вешта аьлча цІендаь дІадаккхац.

ДІайоахаш йолча ракетий мобильни установкаш, транспортни средстваш, цу даькъе тягачаш а йолаш, шинна а оагІон бокъо я царех халкъа боахаме пайда эца.

СССР- еи США-и дІайоланна РСМД дІаяхара ше санна кхы хиланза йола процесс дунен тІа тІема низаш вІашидухьала латтара боарам кІезигбаь ца Іеш, йоккхача шин державана юкъера тешам чІоагІбара — из кІезига лоархІам болаш а дац — гІо деш а хургья.

БРЮССЕЛЕРА КХАЬЧА ДИКА ХОАМ

НАТО блока а Юкъарча рынка (ЕЭС) а штаб-квартира йолча Брюсселера сел каст-каста кхачац вайцига дика хоамаш. ХІанз кхаьчар къаьстта ший тайпара ба. Укх деношка кхыча мехкашцарча гІулакхий министрий боараме цига чакхъяьннача ЕЭС аргІанарча сессе лоархІаме решени тІайийцай — Экономически ВІаши гІо дара Советацара гІулакхаш чІоагІде. Дувцар да гонахьара среда, транспорт, энергетика, чкъаьрий лувцар санна долча доакъошка цхьана гІулакхаш леладарах. Министраша белгалдаьккхад шин группировкана юкъера барт чІоагІача ларда тІа оттабе безалга, кхыча дешашца аьлча — шинна а оагІонна гІойле хургйолаш.

Цу тайпара, ши шу хьалха СЭВ-ои ЕЭС-еи дІаболабаьча новкъа цхьаькха гІа баьккхаб. Дукха ха йоацаш решени тІайийцай юкъе официальни гІулакхаш чІоагІдара хьакъехьа. ХІанз вахара тайп-тайпара сфераш чу лоацаш цхьана леладеча гІулакхий лардаш йохкаш латт. Из чІоагІа лоархІаме да, хІана аьлча дунен экономикеи дунен халкъашта юкъерча политикеи чІоагІа лоархІаш йолча группировкашта юкъера бувзамаш чІоагІлуш латтандаь. Белгалдаьккхача кхоачам ба, ЕЭС юкъебоагІача малхбузенъевропейски 12 мехко дунен промышленни производстве кхоалагІа дакъа гаргга дакъа лоацаш хилар. Цунга гІортташ я СЭВ членаш долча 10 мехко дунен промышленни продукци арахецара юкъе дакъалацара совокупни масштабаш. Дуккхача даькъе цу группировкаша цхьаннега ца дулур вокхо кхоачашде тарлора, континентерча экономически торговии бувзамий ерригa структура чІоагІъяра гІо а деш.

Цхьадолча доакъошка эшаш хинна ца Іеш айхха цхьана гІулакхаш леладар хиланза даргдоацача а дІатІакхаьча дукха ха я. Масала, царех да Іалам лорадара дешаш. Ла мегаргдолаш хІама дий сага унахцІенонна кхераме долча дІатІакхоачаш хий бІехдаларах Балтийски форда йистера пляжаш цаІ шоллагІчоа тІехьа дІакъувлаш хилар? Из хий цІена хургдолаш гІулакх де йиш я берригача наьха низаш оарцагІдаьхача.

Брюсселе хиннача цу сессе белгалдаьккхад ЕЭС ВІаши экономически гІо дара советаца леладаь ца Іеш къаьст-къаьстача цун членашца а. эггара хьалха Советски Союзаца леладу гІулакхаш дегІадоаладе дезаш хилар. Юкъарча рынка исполнительни органа — Европейски сообщества комиссена тІадиллад шеррача масштабагІа йола экономически соглашени чІоагІъяра хьакъехьа СССР-ца переговораш елга. Министраша вывод яьй иштта, экономика дешаех кхоачамбаь ца Іеш Москваца консультацеш е еза арахьарча политика дешашта а, аьнна. Цу гІулакха аргІан порядкагІа хІанз Юкъарча рынке председатель вола Греце арахьарча политика ведомства кулгалхо СССР кхыча мехкашцарча гІулакхий министраца вІашагІкхетаргва.

Шеко а йоацаш СЭВ-аи ЕЭС-аи юкъерча гІулакхий уж дика традицеш континенте машари кхерамзлеи чІоагІъяра гІулакх деш хургья, «юкъараевропейски цІа» хьалдара юкъе хьош дола маьхе дакъа хинна дІа а оттаргда.

ДЕГІАБАРГА ХЬЕЖАШ БОЛА ТОЛАМ

Къулбехьен - малхбузен Африкера гІулакх машарца дІадерзадара хьакъехьа цхьаьккха цхьа гІа баьккхар США юкъе а латташ Ангола, Куба, ЮАР-а тІема викалаша 22—23 июле Сал яхача гІайрен тІа (Кубо-Верде республика) хиннача вІашагІкхетарца. Цул хьалха Ангола, Куба, ЮАР-а, США экспертий переговораш хилар Нью-Йорке, цига «Къулбехьен - Малхбузен Африкера гІулакх машарца дІадерзадара принципаш» яха цІи тилла документ тІайийцар. ОагІонаша регионера проблемаш къоастаяра дунен халкъашта юкъерча бокъонийи паччахьалкхенашта юкъе вІаши леладеча гІулакхийи цхьайола керттера принципаш юкъейоалаярах бола барт бир. Цу «принципашта» чІоагІъяьй ер тайпара паччахьалкхений суверенитетах, цхьаттара бокъо хиларах, шоай лоІаме хиларах, цар территориальни бІарччали доазошта тІа ца кхувдари лорадарах, чурча гІулакхашта юкъе ца гІертарах йола халкъий бокъонаш. Къулбехьен Африка халкъий шоай паччахьалкхе хилийта, шоай лоІаме хила, цхьаттара бокъо хила, машар оттабе, дегІааха, социальни прогресс дегІакхувла бокъо хилар. Уж принципаш я къулбехьен Африка проблемай комплекс чулоацача соглашеней кІийленга ювца езараш.

Иштта регионера эккхам хилар кхерам бола хьал тоадара наькъ тІа дикагІча оагІорахьа хувцамаш хиннад. Из дуккхача бахьанашца хьахинна да. Из Ангола Халкъа Республика халкъеи правительстваи машарца Ангольски паччахьалкхен обороноспособность чІоагІъе безам хиларах ЮАР-ра агрессивни гІулакхашта ю духьале дегІаахарах хьахиннар да. Из иштта Преторе Намибенеи Анголаи духьала доаржадаь чакхдоахача тІема гІулакхех хьахинна керда тІема-политически реальносташ а я.

Цхьабакъда цу дипломатически толаме сов тІехьабаьккха мах бе йиш яц. Цунна тІехьа хаьдда гІулакхаш чакхдаха деза. Ховш ма хилара, Луандеи Гаванеи машара а кхерамзленна а тІехьа эггара хьалха 1975 шера денз, къовсам лоаттабеш бар, вешта аьлча ЮАР агресси юхатохара правительства дехарагІа НРА кубински эскараш хьачудоаладича денз. ХІаьта, Преторе а Вашингтона а стратегически планаша лерхІар, хІанз а «прифронтови» паччахьалкхенашта дестабилизаци елга да.

Диъ оагІорахьарча вІашагІкхетарий анализ еча хана хаттар отт: ЮАР-ра Намибера, Анголере тІема гІулакхаш соцадергда дий-те цар, е Преторе духхьал цхьан ханна сабардаь ший тІема мшаина чІоагІъяра духьа даьд хьогІ из? ШоллагІчун цІенхаштта кІийленаш я. Африкански паччахьалкхенаш расистех тешац. Ховш да, цар Мозамбикаца тІом ца барахи дика лоалахал леладарахи яь соглашени (1984 шера кулгаш яздаь) гІожа телхаелга. Цхьаьккха цхьан лоархІамерча хІама а теркам тІаоза беза. Претори гІулакх машарца дІадерзаде сих ца а луш, ше дІалаьцача Намибера марионеточни «чура партеш» чІоагІъе гІерташ хилар.

Расистий керттерча партнера — США позици а цхьаьца хаттараш хьалхашка увттадеш я. Уйла чуйосс Вашингтон керттерча даькъе, Анголера мехка законни правительство дехарагІа хьачудоаладаь Кубински эскараш ара а дахийта, Ангольски гІулакхашта юкъе ца а гІерташ саца лаьрхІа яц, аьнна. Иштта госдепартаменте аьлар гІулакх машарца дІадерзадара план ВІашагІкхийттача Штаташа Унита группировка гІерз а снаряжени а лоаттаяра новкъарле еш яц, аьнна.

ХІаьта Къулбехьен Африка регионa дерригача мехкашта машари кхерамзлеи Іалашъергйолаш, ООН кхерамзлен Совета 435 резолюце кІийлен тІа, Намибена, деколонизаци ергйолаш дизза а хьаддача а гІулакх дІадерзадарга кхача деза. Ший хила ма еззара йоацача решенеша массанена унзара дола цІий Іодахийтар гаьндоаккхаргда.

В. БОГАЧЕВ,
В. ВАСИЛЕЦ,
В. КОРОЧАНЦЕВ,
(ТАСС).



Рязанщиннерча Окски паччахьалкхен биосферни заповеднике массехк шу хьалха денз болх беш я наггахь мара нийс ца луча гIарагIурай питомник. Ший тайпара из санна кхы доаца хIама: вольерашка бIаргагэ йиш я нийс тайпа оалхазараш. Iилманхоша уж дебадара гIулакх вIаштIехьдаьккхад. Къаьстта орнитологаша лерхIар — ЦIеча книжка тIа дIаязъяь кIай гIарагIураш — стерхаш ебаелга. Из болх американски Iилманхоща цхьана оттаьча программагIа чакхбоаккх. Дукха ха йоацаш питомнике орнитологашта дика кхаъ хилар: стерхаша фуъ даьд.

СУРТА ТIА: лаборант Морозова Ольга, заповедника зIамагIйола болхло Кашенцева Татьяна стерхага хьожаш боахк..

Ю. ДЬЯКОНОВА сурт.
ТАСС фотохроника

ВIАШАГIКХЕТАР

ДУВЦАР

БIаьстан юххье, хьехаш — теи кIарцхалаштеи зиза тохача хана, чIоагIа хоза хул укх больница коа. Хозача ароматах хьалъюз палаташ. Тоалургхиларга догдоахилгах, сатемах, тешамах хьалдуз унахой дегаш а.

Цхьабакъда, сагота хул укхаза гурахьа. Мелащха йоада ха, кIордадаьча пенашта юкъе Iазап озаш хул унахой, вIалла шоаш дикагIа ца хулаш санна хет царна. Хала хул Iалаьмате из ха лорашта а.

КIирандийнахьа нийсъелар Таняй дежурство. Спискаца унахой болаш бий а хьежа, лора назначенех, царна деза дарба де хьабийхар цо уж.

— ИйслагIча палате цаI леш латт. — аьлар, халла садоахаш процедурни чуваьннача диабетика.

— Мала?

— Селхан дега приступ а хинна воалаваь цхьа бич.

Лораца палате чуяьлар Таня. Маьнге тIа уллар гIийла, мож яьнна къонах, хала са а доахаш. кIалхара мочхал Iо а даха.

— Сихха цIий деза, — аьлар, унахочунга хьежа а хьежа, лоро.

Унахочунна эшача группагIа дола цIий дацар больнице.

— Футтаройна санна, кIиранди а да тахан, — ше фу дергда хацар лора.

— Са да, цундар санна, цхьоалагIча группа цIий, — аьлар Таняс.

— КIезига да. ЦIий дукхагIа деза, — са тензар лора.

Больница юхе хьалдеш латтар дуккхаза вIаштIардаь цIа. Цигара прораб, дукха ха йоацаш укх больнице илла хиларах вовзаш вар Таняйна. КIиранди дале а, уж балха хургболга ховш дар, хIана аьлча, квартал чакхйоала ха яр. Прорабага телефон дIа а теха из эттача хьалах дIакхетавир Таняс. ЦIий дIадала раьза хиннарца прораб хьаккхаьчача, Таня ший дала йиш мел йола цIи дIаденна яьннаяр. Еза группа хиннача прорабагара дIаболабелар цIий дала хьатIа баьхкараш.

Цхьа бутт баьлар. Унахо дуккха дикагIа вар. Мож дIаяьна, цIенваь, кийчвича, дукха къаьна воацаш, тоам болаш къонах вар из. Кхыча лорашта а медсестрашта а юкъе цо Таня къестаелга гуш дар. Ше эггара хьалха цунна цIий денналга да моттар из Таняйна.

— Хьо хьаний? — хаьттар унахочо Таняйга цхьан дийнахьа, бIарг тIера ца боаккхаш бIара а хьежа.

ЦIийъенна, йист а ца хулаш латтар вож.

— Тайпан цIи цаI я вай, — кхетайир из унахочо. — Гаргара нах хила мег вай, — аьлар цо, вела ца луш.

Таняс вIалла теркал даьдацар шоай тайпан цIи цхьатарра хилар: массагI саг ва цхьатарра тайпан цIи йолаш.

— Са хиннача сесага тара я хьо, — сабардаь, аьлар унахочо. — Валентина яхаш яр из.

Таняс, йист ца хулаш, ший кач улла медальон хьа а яьста, цу чу доалла фотокарточка дIахьекхар унахочунга.

Маьнге тIара хьалъайвенна, цунга хьежар вож.

— Из я...

— Ер са мама я, — аьлар Таняс, медальона ногIар Iотiа а теха.

— ХIаьта, со хьа да ва, — доккха са а доаккхаш, аьлар унахочо. Фу хиннад хьа наьнах, мичай из?

— Мама еннай, — халла, аьлар Таняс.

— Массава а вала везаш ва. ХIама дергдац. Шоана хьалхашка бехке ва со. Дика хет хьо бIаргаяйна.

— Керттера дар хьо хIанз тоавалар да, — жоп далар Таняс.

Цо цхьаннега а дувцанзар из кердадар. Амма, гIадваха да Iеваланзар, шийна хинна гIоза кхаъ дIа ца аьлча. Сайрийна, диабетикага дIадийцар цо дерригa ший вахар.

— Цун нана берах йолаш йитар аз, — йоахар цо. — ХIанз хьажал, мишта йоI я.

— Хьай вахар доадаьд Iа, — бехк боаккхаш аьлар диабетика. — ДIахо фу де лерхI Iа?

— Хам-м хац сона-м...

— Юха а лела-м валлац хьо, хIанзалца санна? Ер йоI мара, кхы саг вац са, ма яхий Iа хьай.

— Вац. ЙоIага со дIатIаэца веза хьа сона оалалургдац. ХIаьта а, къавелча сискала чIегилг йоацаш вутаргвац-кх цо со, хетаргахьа.

— Из ала а бокъо яц хьа-м. Е Iаьдалгахьара а е нахагахьара а.

Цул тIехьагIа кхы къамаьл дийзар Таняси унахочон. Таняйна хацар, фу дувцаргда цу сагаца. Дагахьа а цох да ва оалалацар цунна. ХIаьта, вокхо а цхьацца хIама кхетадаь хургдар-кх, диабетикаца къамаьл даьчул тIехьагIа.

...Хьакхаьчар из больницера цIавохийта ди а. Таня дIаараяьлар коа тIа, из накъавакхха. Шаккхе а йист хилацар уж.

Юххера а, шоаш дIа-хьа къасташ, да мархIа эккха веннавар йоIа, хIаьта а, Таня дIахояьлар, раьза хиланзар. ДIакховдадир кIезиг-дукха ахча.

— Баркал хьона, — дийнделар даь бIаргаш.

— Мамас суде валанзар хьо, алименташ яха дагахьа, — аьлар Таняс.

Из, дIавийрза, дIавахар, къаьна пальто а тIаювхаш, букара а вийрза. ХIаьта Таняй бIаргашка хий латтар. ТIаьдача, ерзаш ъяьннача кIарцхала ткъовронаш тIара цунна IотIалегар цун бIаргашкара легача хи тIадамашта тара дола догIан тIадамаш.

М. ФЕДЯНИН.

Вайцига — гастролешка

Селхан Грознерча театрально-концертни зале доккха гала-концерт оттадарца ший гастролеш дIайолайир Н. Г. Чернышевске цIерагIча опереи балетеи Саратовски академически театро. Цу йовзаш йолча коллективо советски оперни искусство сийленца гойтай Франце, Итале, Швеце, ФРГ, Мексике, США, Португале, кхычахьа. Из театр дезаш а довзаш а ба вай мехкара музыка езашбараш. Цу группе дукха ба талант йолаш бола артисташ. Царех цаI я РСФСР халкъа артистка Нелли Довгалева. Афишаш тIа из куцсибат дола артистка бIаргайнараш сатувсаш хул цун маярра йолча искусствага, цунга шийга.

Цун аьттув баьннаб. Ше хила лийрхIа оперни певица хиннай цох. Дуккхабарий санна дIадоладелар гIулакх. Массаза иллеш доахар цIагIа, школе, пионерий Дворце, педагогически институте. Цхьабакъда боккхача новкъа ялар нийсделар Саратовски оперни театр из яхача городе Астрахане дарца. Цигга кхетадир Нелле ше иллеш даханза яргйоацалга.

Белгалдаккха деза, цо дуккхача наха безабенна болча турпалий роль ловзаяьлга.

Вайцига баьхкача хьаьшашта иштта юкъе ва вай мехка дика вовзаш вола СССР халкъа артист, РСФСР Паччахьалкхен преме лауреат Леонид Анатольевич Сметанников. Из оперни певец а наьха безам тIаозаш артист а хиларах тарра, ше кара лаьцача гIулакха тIа боккха аьттув баьна саг ва.

И. АРСЕНЬЕВ.



ФУТБОЛ

Дукха ха йоацаш Дагестански АССР-е Каспийск яхача городе хилар 1974 — 1975 шерашка баьрашта юкъера футболага ловзаш СССР сборни команда легендарни капитана Игорь Нетто цIерагIа приз яккхара йола Ерригсоюзни турнир.

Турнира юкъе дакъа лоацаш яр ДЮСШ-ра 8 команда. Москвера ЦШВСМ, г. Горькера «Волга», Саранскера «Светотехника», Избербашера «Труд», Махачкалера «Сокол», Каспийскера «Заря», Грознера «Терек-1», «Терек-2».

Цу ловзарашка хьалхара моттиг а Игорь Нетто приз а яьккхар Москверча ПШВСМ-о, шоллагIа моттиг — Махачкалерча «Сокол» яхача командас, кхоалагIа — г. Грознерча «Терек-1» яхача команда.

К. ЕВЛОЕВ.

ШАШКАШ

Укх деношка г. Грознерча республикански шахматни клубе дIайолаеннай Россе зональни хьалхара моттиг яккхара Швейцарски системагIа эрсий шашкаех ловзара йола кхалнаха юкъера яхьаш. Уж яхьаш хургья 3 августе кхаччалца.

Россера 16 краяшкара, областашкара, автономни республикашкара 23 кхалсаг хургья цига дакъалоацаш. Кхо тур яьккхачул тIехьагIа хьалхабаьлар Башкирски АССР-ра Кувайцова Ольга, Московски областера Давидова Галина, Ставропольски краера Лапатина Светлана. Царна тIехьа ба Красноярски краера Шимкус Галина, Ставропольски краера Архипова Виктория, Калужски областера Шептуцалова Оксана. Ах ачко тIехьйинсай Оксана. Ловзараш дIаходолхаш да.

Т. МАЛЬСАГОВА.

Редактор
О. Б. ГАДАБОРШЕВ.

ТЕЛЕПРОГРАММА

2 АВГУСТ — ШИНАРА

I ПРОГРАММА

6.30 — 120 минут.
8.35 — «Джузеппе Верди». Художественни фильм. 1-гIа сери — «Берали кхелетари». 2-гIа сери — «Эггара халагIдола шераш».
10.55, 15.30, 17.15 — Кердадараш.
15.45 — Молдавски телевидене программа.
16.50 — Советски балет Горьковски сцена тIа.
17.20 — «Агропрома гIулакхаши йоаххонаши». Документальни фильмаш.
18.00 — «Архитектура памятникашкара музыка».
18.30 — «Гвоздь I+II». Мультфильм.
18.45, 22.40 — Тахан дунен тIа.
19.05 — «Тенгиза доттагIий тIаэц». Казахстанера кагирхой фестивалах.
19.45 — Поэзе минуташ.
19.50 — «Джузеппе Верди». Художественни фильм. 2-гIа сери — «Эггара халагIдола шераш».
21.00 — Ха.
21.40 — Перестройка прожектор.
21.50 — Актуальни объектив. Документальни фильм.
22.50 — «Пантомима над Влтавой».

II ПРОГРАММА

8.00 — Iуйрийнара гимнастика.
8.20 — О. Тактакишвили. «С лирой Церетели».
9.00 — «Россе сийлахьа цIераш». Iилма-довзийтара фильм.
9.20 — Французски мотт. 1-гIа шу.
9.50 — «Эггара зIамагIвола бийдолг». Мультфильм. 1 — 4 выпускаш.
10.30 — Французски мотт. Iомабу 2-гIа шу.
11.00 — Бераштa лаьрхIача короткометражни художественни фильмай программа. «Капитан». «Лицо в полоску», «Огонь в глубине дерева».
12.10 — «Вольница». Документальни фильма премьера.
12.35 — «31 июль». Художественни фильм. 2-гIа сери.
13.40, 23.05 — Кердадараш.
13.45 — Кердадоаккхача фильма дийнахьара сеанс. «Огненные дороги». Художественни фильм. 5-гIа сери.
16.45 — «Кердадараш» (гIалгIай меттала).
16.50 — М. Шатров. «Диктатура совести». Комсомольск-на-Амуре драма театра спектакль. Перерыве (18.10) — Дунен халкъашта юкъера хьал (нохчий меттала).
19.35 — «Нохч - ГIалгIайче». Информационни программа.
1950 — Телефильм.
20.00 — Бийса даькъала хийла шун, бераш! «Болекеи Лелекеи приключенеш». Мультфильм. (ПНР). 2-гIа передача.
20.15 — «...Ялхайтта шу даьннеи боккхагIеи».
21.00 — Ха.
21.40 — Перестройка прожектор.
21.50 — «Квартет». Художественни фильма премьера.

3 АВГУСТ — КХАЬРА

I ПРОГРАММА

6.30 — 120 минут.
8.35 — «Джузеппе Верди». Художественни фильм. 2-гIа сери — «Эггара халагIдола шераш». 3-гIа сери — «Толам».
10.45, 15.30, 16.55 — Кердадараш.
15.40 — Документальни фильмай программа: «РасписанегIа йоаца урокаш», «Эскалатор».
16.30 — «КIувсий тамашийна догам». Бакура передача.
17.00 — Документальни фильм.
17.45 — «Лаьттан тIара бераша иллеш сенах доах».
18.15 — Исторе оагIонаш. XIX Ерригсоюзни партийни конференции исторе общественни лоархIами.
18.45, 23.05 — Тахан дунен тIа.
19.05 — Поэзе минуташ.
19.10 — «Дакъа лоацараш». Сары-Челек заповедника проблемаех (Киргизи).
19.55 — «Джузеппе Верди». Художественни фильм. 3-гIа сери. — «Толам».
21.00 — Ха.
21.40 — Перестройка прожектор.
21.50 — Шун дехарех вIашагIкхетараш. СССР халкъа артистка Н. Сазонова.

II ПРОГРАММА

8.00 — Iуйрийнара гимнастика.
8.20 — «Фуд из цирк». Фильм-концерт.
9.00 — «Россен сийлахьа цIераш». «Поэта са». В. А. Жуковске кхоламах Iилма - довзийтара фильм.
9.20 — Немций мотт. Iомабу 2-гIа шу.
10.50 — Фильм — берашта. «Ожидание». 1-гIа сери — «Славка».
12.00 — Документальни фильм.
12.30 — «О возвращении забыть». Художественни фильм.
13.40, 22.45 — Кердадараш.
13.45 — Кердадаьккхача фильма дийнахьара сеанс. «Огненные дороги» 6-гIа сери.
17.10 — Кердадараш (нохчий меттала).
17.15 — Республикански кхашка (гIалгIай меттала).
17.30 — Фильм-концерт.
18.05 — «Сийлахьча лаьттан сий».
18.25 — Телефильм.
18.45 — «Наьна мотт — дуне довзийта кор» (нохчий меттала).
19.10 — Фильм-реклама.
19.15 — «Нохч-ГIалгIайче».
19.30 — «Ца малар — вахара хьисап» (гIалгIай меттала).
20.00 — Бийса даькъала хийла шун, бераш! «Болекеи Лелекеи приключенеш». Мультфильм (ПНР). 3-гIа передача.
20.15 — Массанена а хIарана а.
20.45 — Халкъа ашараш.
21.00 — Ха.
21.40 — Перестройка прожектор.
21.50 — «Дийна планета». Документальни фильм. 2-гIа сери — «ГIорадаь дуне».

4 АВГУСТ — ЕРА

I ПРОГРАММА

6.30 — 120 минут.
8.35 — «Джузеппе Верди». Художественни фильм. 3-гIа сери — «Толам». 4-гIа сери — «Каторгера шераш».
10.50 — «Гушдар — теша халадар».
11.50, 15.30, 17.05 — Кердадараш.
15.40 — «Мэри Поппинс. Iадика хийла». Берашта художественни фильм. 1-гIа сери.
16.45 — Документальни фильм.
17.10 — Музыкальни ганз. Р. Шуман. Фортепиано ля минор оркестрана лаьрхIа концерт.
17.45 — «...Ялхайтта шу даьннеи боккхагIеи».
18.30 — Художника мастерске. Г. Шишкин.
18.45, 23.05 — Тахан дунен тIа.
19.05 — «Хьалха оалхазараш дар тхо». Боккхийчарна мультфильма премьера.
19.20 — XIX партконференце наькъагIа.
19.50 — «Джузеппе Верди». Художественни фильм. 4-гIа сери «Каторгера шераш».
21.00 — Ха.
21.40 — Перестройка прожектор.
21.50 — «Флорар-88». Молдавен Украинан театрий хьалхара регинальни фестиваль.
23.15 — Илли оал А. Серова.

II ПРОГРАММА

8.00 — Iуйрийнара гимнастика.
8.20 — Концерт.
9.00 — «Россе сийдола цIераш». «Крылова ховли-довзали». Iилма-довзийтара фильм.
9.20 — Испански мотт. Iомабу 1-гIа шу.
9.55 — «Светлячок». Мультфильм. 5- — 8-гIа выпускаш.
10.35 — Испански мотт. Iомабу 2-гIа шу.
11.05 — Фильм-берашта. «Ожидание». 2-гIа сери — «Варька».
12.15 — Документальни фильм.
12.35 — «Квартет». Художественни фильм.
13.50, 23.25 — Кердадараш.
13.55 — Кердадоаккхача телефильма дийнахьара сеанс. «Огненные дороги». 7-гIа сери.
17.45 — Кердадараш (гIалгIай меттала).
17.50 — «Хьайх тийша дале». Телефильм.
18.10 — «Нохч-ГIалгIайче». Информационни программа.
18.25 — Футбол. СССР чемпионат. «Локомотив» — «Динамо». (Киев). Перерыве (19.15) — Бийса даькъала хийла шун, бераш!
20.20 — Киножурнал.
20.30 — Ритмически гимнастика.
21.00 — Ха.
21.40 — Перестройка прожектор.
21.50 — «Сурайя». Художественни фильма премьера.
23.05 — «Александр Вампилов». Документальни фильм.

5 АВГУСТ — ПIАЬРАСКА

I ПРОГРАММА

6.30 — 120 минут.
8.35 — «Джузеппе Верди». Художественни фильм. 4-гIа сери — «Каторгера шераш». 5-гIа сери — «Бакъдар хьахкхолла».
10.55 — «Дакъа лоацараш».
11.40, 15.30, 17.25 — Кердадараш.
15.40 — «Мэри Поппинс. Iадика хийла». Бераштa художественни фильм 2-гIа сери.
16.55 — «ХIана, сендухьа».
17.30 — «Янтарный Латыш-87». Документальни фильм.
18.00 — «Манипуре халхараш» (Инди).
18.30 — Е. Ионова. «Ваш выход, артист».
18.45 — Тахан дунен тIа.
19.05 — XIX партконференце наькъагIа.
19.20 — Iилма: теори. эксперимент, практика.
19.50 — «Джузеппе Верди». Художественни фильм. 5-гIа сери — «Бакъдар хьахкхолла».
21.00 — Ха.
21.40 — Перестройка прожектор.
21.50 — Останкинерча Концертни студе шахматех дунен экс-чемпион волча М. Талеца вIашагIкхетар.
23.20 — «Взгляд».

II ПРОГРАММА

8.00 — Iуйрийнара гимнастика.
8.20 — ДIалокх г. Жуковскерча В. И. Ленина цIерагIча культура ЦIен симфонически оркестро.
9.05 — «Россе сийдола цIераш». «Константин Батюшков». Iилма-довзийтара фильм.
9.25 — Английски мотт. Iомабу 1-гIа шу.
9.55 — Мультфильмаш: «Бременски музыканташ». «Бременски музыкантий лерагIа».
10.35 — Английски мотт. Iомабу 2-гIа шу.
11.05 — Фильм-берашта. «Пушкин Праге вода». (СССР, ЧССР).
12.30 — «Жемчужина Абхазии». Документальни фильм.
13.00 — «Сурайя». Художественни фильм.
14.15, 23.10 — Кердадараш.
14.20 — Кердадоаккхача телефильма дийнахьара сеанс. «Огненные дороги». 8-гIа сери.
17.35 — Кердадараш (нохчий меттала).
17.40 — Телефильм.
18.10 — «Поэзе мугIараш». А. Шайхиев (нохчий меттала).
18.20 — «Къонгаша дув бийб». Телефильм.
18.45 — «Школьни вахар» (нохчий меттала).
19.15 — «Нохч-ГIалгIайче». Информационни программа.
19.30 — Кооперативаш: тахани кхоанеи.
20.00 — Бийса даькъала хийла шун, бераш!
20.15 — Байдаркаши каноэ хахкара СССР чемпионат.
21.00 — Ха.
21.40 — Перестройка прожектор.
21.50 — «Къаьнарча IаьдалагIара гIулакхаш». Художественни фильм.

6 АВГУСТ — ШОАТТА

I ПРОГРАММА

6.30 — 120 минут.
8.35 — «Джузеппе Верди». Художественни фильм. 5-гIа сери — «Бакъдар хьахкхолла».
9.45 — Документальни фильм.
10.15 — ЦIагIара академи.
10.45 — Халкъа ашараш.
11.00 — «Дизза къамаьл».
12.15 — ДIалокх СССР Гостелерадио квартета.
12.30 — «Социализма мехкашка». Телевизионни журнал.
13.00 — «Сона деза хьо, вахар». Телевизионни фотоконкурс.
13.05 — «Советски Эстони. Кердадаккхара хроника». Документальни фильм.
14.00 — Массанена а хIарана а.
14.30, 23.20 — Кердадараш.
14.40 — Халкъа инструментий оазаш.
15.20 — «Гушдар — теша хала дар».
16.20 — «Цирк, цирк, цирк...». Донецкера передача.
17.10 — Дунен халкъашта юкъера программа. Дипломаташа хаттарашта жоп лу.
18.15 — ВЛКСМ 70 шу дизарга. «Красный Чернозем». Художественни фильм.
19.30 — «Бегаштаи бокъонцеи».
20.00 — В. И. Лебедева-Кумача стихашта яздь иллеш.
21.00 — Ха.
21.40 — Перестройка прожектор.
21.50 — Шоаттден сайрийна. «Телевизионни вIаши довзар». Марис Лиепа.
23.30 — Эстрадни илле дунен халкъашта юкъерча фестивалашка. 2-гIа передача.

II ПРОГРАММА

8.00 — Iуйрийнара гимнастика.
8.15 — Студе хьагойт... «Iаьржача форда йисте вах». 1-гIа передача.
8.50 — «Созвучеш». «Са къонача доттагIашта». М. Пришвина произведеней оагIонашка гIолла. Э. Сетон-Темпсон. «Хьайбаех дувцараш».
10.20 — П. И. Чайковске хержараш.
11.20 — «УнахцIено» яхача программа кинозал.
12.10 — XIX партконференце наькъагIа. XIX Ерригсоюзни партконференце делегатаца МНТК «Геос» генеральни директорца О. Л. Кузнецовцара беседа.
12.35 — Компьютерцара диалог.
13.20 — «Хьайбай дунен тIа».
14.20 — Iилма - довзийтара фильмаш.
14.50 — «Iуйрийнара почта». Эстрадни программа (кердаданкхар).
16.30 — «Магистраль». Субтитрашца художественни фильм.
18.00 — «Степа-моряк». Мультфильм.
18.25 — Х. Сатуев. «Циба». Бераштa фаьлг (нохчий меттала).
19.00 — «Нохч-ГIалгIайче». Информационно - музыкальни программа, (Укх шера 23 июле хиннар кердадоаккхаш).
19.30 — Социалистически яхье хьалхалаттараштa концерт (гIалгIай меттала).
20.00 — Бийса даькъала хийла шун, бераш!
20.15 — Байдаркаши каноэ хахкара СССР чемпионат.
21.00 — Ха.
21.40 — Перестройка прожектор.
21.50 — «Кхоана а ваха веза». Художественни фильма премьера. 1 — 2-гIа сереш. Перерыве (23.00) — Кердадараш.

7 АВГУСТ — КIИРАНДИ

I ПРОГРАММА

8.00, 23.15 — Кердадараш.
8.15 — Ритмически гимнастика.
9.00 — Документальни фильм.
9.20 — «Спортлото» тираж.
9.30 — «Будильник».
10.00 — «ГIулакх ду Советски Союза!».
11.00 — «Iуйрийнара почта». Музыкальни передача.
11.30 — «Киноафиша».
12.30 — «Ашарий киоск».
13.00 — «Юртара сахьат».
14.00 — «УнахцIено» яхача программа кинозал.
14.45 — Мультфильмаш.
15.15 — «Балтика» яха дунен халкъашта юкъера фольклорни фестиваль.
16.45 — «Вай декхараш». «ТIехьара соца моттиг».
17.10 — «Дийна планета». Документальни фильма премьера. 4-гIа сери. «Джунгли». (Великобритани).
18.00 — «Дунен халкъашта юкъера панорама».
18.45 — «ХIама яа ховш хинна циск». Мультфильм. «Зонтик». Короткометражни художественни фильм.
19.20 — «Соучастие в убийстве». Художественни фильм. (Духхьашха).
21.00 — Ха.
21.40 — П. И. Чайковске еррига симфонеш № 5 йола симфони.
22.45 — Футбольни обозрени.

II ПРОГРАММА

8.00 — Зарядка е дIаотта!
8.15 — «Вай беш».
8.50 — «Анайист» яха киноальманах.
9.30 — Портреташ А. Н. Островске вахар. 2-гIа передача.
10.30 — В. И. Лебедева-Кумача стихаши иллеши.
11.00 — Советски изобразительни искусство. С. В. Коненков.
11.55 — «Дунен гонахьа». Киноальманах.
12.55 — Школа: хувцамий ха.
13.25 — Дикача наьха вахар. Академик М. А Лаврентьев.
14.00 — НРБ ТВ искусства говзанчий концерт.
14.30 — К. Воробьев. «Судьба и книги».
15.55 — «Никъ». Документальни фильм.
16.45 — «Ох и Ах». Мультфильм.
16.55 — «Даьхен хьамсара цIераш». Ф. И. Шаляпинах документальни фильма премьера.
17.25 — Телевизионни музыкальни абонемент. «Портрета эскиз».
18.25 — Спортивни программа. Баскетбольни обозрени. Парусни спорт. Дунен чемпионат. Таллинера передача. Автомобильни спорт. Дунен чемпионат. Венгрера передача.
20.00 — «Бийса даькъала хийла шун. бераш!».
20.15 — Фильм-концерт.
21.00 — Ха.
21.40 — Доазол дехьарча фильма экран. «Двойник приходит на помощь» (ГДР).
23.00 — Кердадараш.

РАДИОПРОГРАММА

2 АВГУСТ — ШИНАРА

7.45 — 8.00 — «Юртара Iуйренаш». Хаоттам.
8.15 — Республикански газетий обзор.
8.25 — Передачай программа.
8.30 — 9.00 — Нохч-ГIалгIай музыка концерт.
11.15 — «Доши гIулакхи цаI долаш» (нохчий меттала).
11.30 — «Къона заманхо» (гIалгIай меттала).
11.50 — 12.00 — Дуне цхьан кIирагIа (нохчий меттала).
16.00 — Передачай программа. Хаоттам.
16.01 — «Коммуниста бехктокхам».
16.16 — 17.00 — «Производстве хьалхалаттараштa». Концерт.
18.00 — Керда хоамаш.
18.30 — 18.40 — Хоамаш.

3 АВГУСТ — КХАЬРА

7.45 — 8.00 — «Расчет — хозрасчет» (нохчий меттала). Хаоттам.
8.15 — Республикански газетий обзор.
8.25 — Передачай программа.
8.30 — 9.00 — ДIалокх А. Айдамировас.
11.15 — Халкъа тIахьожамхой болх беш ба (гIалгIай меттала).
11.30 — 12.00 — «Тха доттагIIалам» яха радиожурнал.
15.15 — 15.45 — ДоттагIIен концерт.
16.00 — Передачай программа. Хаоттам.
16.01 — Дунен халкъашта юкъера обозрени (гIалгIай меттала).
16.15 — 17.00 — Сайрийнара музыкальни программа.
18.00 — Керда хоамаш.
18.30 — 18.40 — Хоамаш.

4 АВГУСТ — ЕРА

7.45 — Юха а увзаш дегIа ухалга сихдар.
7.57 — 8.00 — Передачай программа. Хаоттам.
8.15 — Республикански газетий обзор.
8.27 — Передачай программа.
8.30 — 9.00 — А. Шахбулатова иллеш.
11.15 — ДIадахари тахонардареи вIашагIкхетача доазошка.
11.30 — «Хьалхалаттараш». Корреспонденци (гIалгIай меттала).
11.45 — 12.00 — Керттера критери дикал.
15.15 — 15.30 — «ГIулакх мишта ду шоана, механизатораш?» Шалински районера передача (гIалгIай меттала).
17.15 — Передачай программа. Хаоттам.
17.16 — Керда обрядаш вахаре (гIалгIай меттала).
17.31 — «Шоана кхалнах» яха радиожурнал (нохчий меттала).
18.00 — Керда хоамаш.
18.30 — Хоамаш.
18.40 — «Вахари дийи» яха радиовыпуск.
18.55 — 19.00 — Музыка.

5 АВГУСТ — ПIАЬРАСКА

7.45 — 8.00 — «Юртара Iуйренаш». Хаоттам.
8.15 — Республикански газетий обзор.
8.25 — Передачай программа.
8.30 — Соцкультбыта объекташ хьалъяра — хадданза терко (нохчий меттала).
8.45 — 9.00 — Музыка.
11.15 — 12.00 — Художественни самодеятельноста доакъашхой выступлени.
15.15 — 15.30 — «Хана лоIаме». М. С. Плиева дувцар (гIалгIай меттала).
17.15 — Передачай программа. Хаоттам.
17.16 — «Новкъостий оазаш».
17.31 — «ЦIе сийгаш» (гIалгIай меттала).
17.46 — ДоттагIIен концерт.
18.00 — Керда хоамаш.
18.30 — Хоамаш.
18.40 — 19.00 — «Советаши вахари» яха радиожурнал.

6 АВГУСТ — ШОАТТА

7.45 — «Юртара вахар» (нохчий меттала). Хаоттам.
7.30 — «Обществои закони» яха радиожурнал (гIалгIай меттала).
7.50 — Передачай программа.
7.55 — 8.00 — Хоамаш.
8.15 — Республикански газетий обзор.
8.30 — 8.45 — «Коммунистий хьинаре позици» (нохчий меттала).
11.00 — 12.00 — «Камертон». Кагирхошта лаьрхIа информационни программа.
12.30 — «Сатирически микрофон» яха радиожурнал (нохчий меттала).
12.50 — «Хозрасчета хьалашкa» (гIалгIай меттала).
13.05 — 13.15 — Реклама.
15.15 — 16.00 — Перестройка практика: проблемаш, предложенеш, решенеш.
18.20 — 19.00 — «Музыкальни почта».

7 АВГУСТ — КIИРАНДИ

МАШИННАЬКЪАХОЙ ДИ

7.45 — Республикански газетий обзор.
7.30 — Передачай программа.
7.35 — 7.40 — Хоамаш. Хаоттам.
8.15 — 9.00 — Тха моаршал дIаэца.
11.20 — 12.00 — Машиннаькъахой Ден хетадаь концерт.
15.15 — 15.30 — «Эффективни къахьегамаи унахцIено бытаи тIехьа» яха радиожурнал (нохчий меттала).
16.00 — Литературни Нохч-ГIалгIайче.
16.30 — «Къона тIехье» (нохчий меттала).
16.45 — 17.00 — ХIирий ашараш.
18.00 — 19.00 — Иллеца доттагIал долчарна лаьрхIа концерт.

Хаоттам

Тахан республике гIоллен Грознен хувцалуш морхаш а йолаш, делкъел тIехьагIа цхьайолча моттигашка йоачан а йолаш, малхбоалехьара секунде 3 — 8 метр чIоагIа мух а хьекхаш хилен фегара температура республике 28 — 33, Грозне 30 — 32 градус йIовхал йолаш хилен тарлу.

Кхоана хувцалуш морхаш а йолаш, цхьайолча моттигашка догIа а делхаш, тайптайпарча оагIонашкахьара секунде 3 — 7 метр чIоагIа мух а хьекхаш хилен фегара температура бийсана 17 — 22, дийнахьа 25 — 30 градус йIовхал йолаш хилен тарлу.

МЕТЕОСТАНЦИ.

ТХА АДРЕС: 364907, г. Грозный, Маяковске, ул. 92. Телефонаш: редактора — 2-45-57; редактора заместитела — 2-85-07; бехктокхама секретара — 2-84-68; отделий: партийни вахара — 2-53-12, 2-54-04; промышленностеи транспортеи — 2-75-81, 2-65-01; юрта боахама — 2-47-84, 2-90-66; культура — 2-64-75, 2-75-78; письмой — 2-85-64; машинописи бюро — 2-89-51; корректорске — 2-89-88.

НАШ АДРЕС: 364907 г. Грозный, ул. Маяковского, 92. Телефоны: редактора — 2-45-57; заместителя редактора — 2-85-07; ответственного секретаря — 2-84-68; отделов: партийной жизни — 2-53-12, 2-54-04; промышленности и транспорта — 2-75-81, 2-65-01; сельского хозяйства — 2-90-66, 2-47-84; культуры — 2-64-75, 2-75-78; писем — 2-85-64; машинописное бюро — 2-89-51; корректорская — 2-89-88.

Газет арадувл шинареи, ереи, шоаттеи деношка

СФ05200, «Грозненский рабочий» издательства типографи, Маяковске, 92. Типография издательства «Грозненский рабочий», ул. Маяковского, 92. Заказ № 2527.